

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Problematika výchovy dětí v péči prarodičů

Bakalářská práce

Autor: Kateřina Skalská
Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii
Vedoucí práce: Mgr. Leona Stašová, Ph.D.
Oponent práce: Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Kateřina Skalská
Studium:	P15P0286
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii
Název bakalářské práce:	Problematika výchovy dětí v péči prarodičů
Název bakalářské práce AJ:	The Issues of Raising Children by Grandparents

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem bakalářské práce, která má teoreticko-empirický charakter, je zjistit, jakým způsobem jsou vychovávány děti v péči prarodičů. Teoretická část práce se zaměří na témata a pojmy, které se přímo dotýkají zkoumané problematiky. Rozebere: rodinou typologii a funkce rodiny, výchovu a výchovné prostředky a v neposlední řadě prarodiče v roli rodičů. Následovat bude empirická část, která využije kvalitativní metodu výzkumu - rozhovor. Rozhovor bude proveden s prarodiči, kteří vychovávají svá vnoučata. Zaměří se především na to, jak děti vychovávají, jaké používají tresty a odměny nebo čím byl ovlivněn výběr výchovného stylu prarodičů. Další částí bude rozhovor s vnoučaty. Zde bude cílem zjistit, jaký mají názor na výchovu prarodičů samotná vnoučata.

STRAŠÍKOVÁ, Blanka. V roli rodičů a prarodičů. Praha: Husitská teologická fakulta UK, 2004. ISBN 80-246-0848-0. ? HAUSEROVÁ-SCHÖNEROVÁ, Isabella. Děti potřebují prarodiče. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-105-3. ? HAVLÍK, Radomír. KOŤA, Jaroslav. Sociologie výchovy a školy. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-635-7. ? ROGGE, Jan-Uwe. Děti potřebují hranice. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0451-0.

Garantující pracoviště:	Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Leona Stašová, Ph.D.
Oponent:	Mgr. Gabriela Caltová Hepnarová, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Praze dne 16.3. 2018

.....

Kateřina Skalská

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Leoně Stašové, Ph.D. za odborné rady, připomínky i vedení při psaní bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině, která mi byla během studia velkou oporou. Poslední a největší dík patří rodinám složeným z prarodičů a vnoučat. Bez jejich ochoty by tato práce nikdy nemohla vzniknout.

Kateřina Skalská

Anotace

SKALSKÁ, Kateřina. *Problematika výchovy dětí v péči prarodičů*. Hradec Králové: Pedagogická fakulty Univerzity Hradec Králové, 2018. 74 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce s názvem *Problematika výchovy dětí v péči prarodičů* se rozděluje na teoretickou část, na kterou navazuje část praktická. Práce má tedy teoreticko-empirický charakter. Základním pilířem práce jsou rodiny, kde dítě vychovává prarodič. Zaměřuje se zejména na otázky výchovy v takovýchto rodinách. Práce řeší situace, v nichž bylo dítě svěřeno do péče prarodičů soudně, i případy, kdy prarodič převzal roli rodiče bez soudního rozhodnutí.

Teoretická část je rozdělena do tří hlavních kapitol. Na základě odborné literatury, vymezuje pojmy související s bakalářskou prací. Jsou jimi rodina a její typologie, funkce rodiny, poruchy rodiny, výchova, výchovné styly a metody, prarodičovská role a místo prarodičů v životě vnoučat. Závěrem teoretické části je snaha o přiblížení prarodiče v roli rodiče.

V praktické části, práce zjišťuje díky rozhovorům s prarodiči a dětmi, jak jsou tyto děti vychovávány. Jedná se tedy o kvalitativní design výzkumu. Práce poukazuje na tresty a odměny, které prarodiče při výchově vnoučat využívají. Praktická část rovněž zkoumá, co prarodiče inspirovalo ke zvolení daných výchovných stylů a metod. Doplnkovou částí je výzkum názorů dětí na jejich výchovu prarodiči.

Klíčová slova: rodina, dítě, prarodič, výchova

Annotation

SKALSKÁ, Kateřina. *The Issues of Raising Children by Grandparents*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018. 74p. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis *Problematics of Children Raising in the Care of Grandparents* is divided into theoretical part, which is followed by practical part. The thesis thus has a theoretical-empirical character. The basic pillar of the thesis is the type of family where child is raised by a grandparent. It focuses mainly on issues of education in those families. The thesis contains analysis of situations in which child was entrusted to the care of grandparents by the court and even cases where grandparents took the role of a parent without any court decision.

The theoretical part is divided into three main chapters. It defines concepts related to the bachelor's thesis based on professional literature. Concepts are family and its typology, family functions, family disorders, education, educational styles and methods, roles and places of grandparents in life of grandchildren. The final part is description of the effort to get a grandparent into the role of a parent.

In the practical part, thesis shows through interviews with grandparents and children how are these children brought up. This is a qualitative research design. The thesis highlights punishments and rewards that grandparents use while upbringing their grandchildren. The practical part also examines what inspired grandparents to choose specific educational styles and methods. An additional part is the research of the children's views on their grandparents' upbringing.

Keywords: family, child, grandparent, education

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 1/2013
(Řád pro nakládání se školními a jinými autorským díly na UHK)

Datum:.....

Podpis studenta:.....

Obsah

Úvod.....	10
TEORETICKÁ ČÁST.....	13
1. Definice rodiny s ohledem na postavení členů v rámci generace.....	13
1.1. Životní význam rodiny	13
1.2. Typologie a funkce rodiny.....	14
2. Výchova napříč generacemi.....	20
2.1. Výchova v rámci rodiny	20
2.2. Výchovné styly.....	21
2.3. Výchovné prostředky.....	23
2.4. Prarodičovská role ve výchově.....	26
3. Prarodič v roli rodiče	27
3.1. Osobnost prarodiče	28
3.2. Role a typologie prarodičů	29
3.3. V roli rodiče.....	31
3.4. Výhody a nevýhody náhradní rodinné péče prarodičem	32
PRAKTICKÁ ČÁST	35
4. Formulace cílů práce.....	35
4.1. Výzkumný problém	35
4.2. Výzkumné otázky	36
5. Metodologie výzkumu	37
5.1. Metoda sběru dat: rozhovor pomocí návodu	37
5.2. Charakteristika výzkumného souboru	38
5.3. Etická stránka výzkumu.....	41
5.4. Organizace výzkumu	41
6. Transkripce a analýza získaných dat.....	43
7. Vyhodnocení a interpretace výzkumných otázek	47
7.1. DVO 1: Jak probíhá výchova vnoučat v péči prarodičů?	47
7.2. DVO 2: Jaké jsou důvody pro styl současné výchovy dítěte prarodičem?	51
7.3. DVO 3: Jaké tresty a odměny jsou při výchově využívány?.....	53
7.4. DVO 4: Jak na styl výchovy prarodičů reaguje vnouče?	56
8. Diskuze	59
9. Závěr	63
10. Zdroje	65

10.1.	Literární zdroje.....	65
10.2.	Internetové zdroje	67
11.	Seznam tabulek	68
12.	Přílohy	69
12.1.	Příloha A	70

Úvod

Den, kdy přijde dítě na svět, je pro mnohé tím nešťastnějším okamžikem v životě. Ve většině případů je to vyvrcholení několika měsíčních příprav na příchod miminka. Nyní už jsou kompletní a mohou si užívat společných chvil – takto to bývá v těch lepších případech.

V bakalářské práci se podíváme na odlišnou situaci. Práce se zabývá možností, kdy dítě nevychovávat jeho rodiče, ale tuto roli přebírají prarodiče. Důvodů k výchově dítěte prarodičem může být celá řada. Pro příklad si uveďme třeba nepříznivé sociální a finanční podmínky rodičů, zdravotní stav či nezralost rodičů, v neposlední řadě i nezáměr o dítě a podobně. V každém případě se jedná o situaci, kdy nejsou zabezpečeny potřeby dítěte a je potřeba rychle zasáhnout.

Samozřejmě, že existují možnosti, které dítě z rodiny vyjmou úplně. Daleko lepším řešením je ovšem výchova v širší rodině dítěte – v tomto případě u prarodičů. Tato forma výchovy je upřednostňována, ne však na úkor dítěte. I zde, musí být nejdříve ověřeno, zda se dítěti u prarodičů dostane potřebné péče. Nemalou úlohu také hraje zázemí, které může širší rodina dítěti nabídnout. Přestože je situace pro dítě velmi stresující, domnívám se, že pokud zůstane v širší rodině, obklopeno láskou a péčí, bude novou životní etapu jistě vnímat a snášet lépe, než kdyby bylo s úplně cizími lidmi.

Bakalářská práce se tedy zabývá problematikou výchovy dítěte prarodičem. Zaměřuje se na rodiny, které vychovávají vnouče od jeho narození i na případy, kdy přešlo do jejich péče v pozdějším věku.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsou vymezeny takové pojmy, jako jsou rodina, funkce rodiny, výchova a její styly, část je věnována také samotným prarodičům. Všechna tato témata jsou probrána z obecného pohledu a také se zaměřením na již zmíněné prarodiče.

Konkrétně se práce zaměřuje na samotný proces výchovy dítěte prarodičem. Jaké metody výchovy prarodiče vůči vnoučatům používají? Jaké jsou ve výchově užívány tresty a odměny? Také se práce ptá na to, zda existují nějaké důvody pro zvolení konkrétního způsobu výchovy dítěte. V neposlední řadě se také zaměřuje na samotné děti a na to, jak na tuto výchovu reagují.

V praktické části se práce snaží na tyto otázky odpovědět pomocí kvalitativních metod sběru dat. Jedná se o rozhovory, které jsou provedeny s prarodiči i některými takto vychovávanými dětmi – pokud to věk umožňuje.

Cílem bakalářské práce tedy bude zjistit, jakým způsobem jsou děti v péči prarodičů vychovávány, jaké jsou při této výchově používány tresty a odměny a také to, zda prarodiče něco vedlo ke zvolení používaného výchovného stylu. Úkolem práce se rovněž stane zjištění, jak tuto výchovu přijímají samotná vnoučata.

Odborná literatura se tímto tématem zabývá velmi okrajově. Zaměřuje se především na náhradní rodinnou péči jako takovou. Publikací, které by rozebíraly přímo situaci, kdy dítě vychovává prarodič je nedostatek. Z autorů, kteří se tématem zabývají, uvedme profesora Matějčka, který tuto možnost výchovy zmiňuje v řadě svých knih (1994 a 1997 společně s Dytrychem). Jeho publikace se staly pevným podkladem, na kterém mohla být tato práce postavena. Dalšími autory zabývající se touto tematikou jsou například Isabella Hauserová – Schönerová (1996) nebo Blanka Strašílková (2004), které se zabývají přímo prarodiči a vnoučaty.

Dále bylo čerpáno z dalších textů, které byly zaměřeny obecně na rodinu a výchovu. Zde se nacházely drobné zmínky o prarodičích, které byly v případě potřeby v práci využity. Na problematiku výchovy dětí v péči prarodičů vzniklo několik bakalářských a diplomových prací. Toto bádání bylo zaměřeno zejména na náhradní rodinnou péči. Velkou oporou se mi také staly texty nadačního fondu J & T (2014), které se rovněž zabývaly dětmi v péči prarodičů. Domnívám se, že problematika není dostatečně zpracována a zasloužila by si větší pozornosti ze strany odborníků i veřejnosti. Zahraniční publikace jsou sice značně obsáhlejší, ale vzhledem k jiným kulturním a sociálním podmínkám nelze vše aplikovat i v naší zemi.

Toto téma jsem si vybrala kvůli skutečnosti, že několik takovýchto rodin ve svém okolí mám. Osobně se setkávám se narůstajícím počtem dětí, které jsou takto vychovávány. Zajímá mě, jak jsou tyto na první pohled odlišné rodiny, co se výchovy týče, podobné těm standartním, jaké známe. Dalším důvodem je i můj obdiv vůči prarodičům, kteří neváhají a znovu se vracejí do role rodičů.

Celkově si myslím, že skutečnost, kdy se prarodič stane opět rodičem je velmi obdivuhodná. Přeci jenom s přibývajícimi roky člověk mění své hodnoty a priority. Tělesný stav už bohužel také lepší nebude. Tito lidé už své děti vychovali a teď měl přijít čas

zaslouženého poklidného stáří. Přes všechny tyto fakty jsou ochotni znovu vychovávat mladého člověka, věnovat mu čas, lásku a nemalé úsilí. Za to jim patří obrovské poděkování.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Definice rodiny s ohledem na postavení členů v rámci generace

V první kapitole bakalářské práce je zapotřebí zmínit rodinu. Díky rodině můžeme hovořit o vztahu mezi dítětem, rodičem a prarodičem. Kapitola vymezí různé formy rodin s ohledem na téma celé práce. Dále se bude také zabývat funkcemi, které má rodina plnit. Součástí funkcí budou také poruchy funkcí, které mohou vést k tomu, že se dítě dostává do péče k prarodičům.

1.1. Životní význam rodiny

Rodina provází jedince celým životem. Stává se prvním útočištěm po narození, kde se uspokojují jeho potřeby a dostává se mu zde bezpečí a lásky. Je také prvním průvodcem ve světě vztahů. Plní nenahraditelnou úlohu v rámci primární socializace. Formuje jedincovo chování, myšlení i jednání. Buduje hodnoty, které si jedinec dále ponese do své budoucí rodiny. Je to jakýsi startovací balíček, který si každý nese po celý svůj život. Díky rodině je člověk připraven vstoupit do společnosti a začlenit se tak mezi ostatní. Domnívám se, že rodinu velmi dobře vystihl citát, který uvedl Lev Nikolajevič Tolstoj:

„Rodina je jednou z nevyhnutelných podmínek štěstí.“

V dnešní době má rodina mnoho podob a definic. Již není nutností, aby byli partneři sezdáni, není dokonce ani potřeba, aby byli odlišného pohlaví. Na jednu takovou nestandardní rodinu bude bakalářská práce zaměřena. Bude se jednat o rodinu složenou z prarodičů a vnoučat. Níže jsou uvedeny některé definice z odborné literatury.

„Rodina je společenství lidí zahrnující osoby, které se účastní každodenního života rodiny, výchovy dětí, zabezpečení. Můžeme předpokládat, že má aspoň dvě generace.“ Takto hovoří o rodině Plevová (2007, str. 31) Podíváme-li se na tuto definici z pohledu prarodičů, bezesporu ji splňují, když přebírají roli rodičů.

V Psychologickém slovníku najdeme definici, která hovoří o tom, že rodina je společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, která má k sobě odpovědnost a má si vzájemně pomáhat. (Hartl a Hartlová, 2009) V této definici nenalezneme

shodu v manželství, ale v našem případě v pokrevním poutě, které jistě mezi prarodiči a vnoučaty je.

V souvislosti s tématem bakalářské práce, kde budeme hovořit o rodině složené z prarodičů a vnoučat uveďme tento pohled na rodinu: „*Kdykoli mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby, může být užíván pojem rodina, i když jde např. o nesezdaný pár, o náhradní rodinu atd.*“ (Kramer in Sobotková, 2001, str. 22) Z tohoto pohledu nutně vyplývá, že rodinu nutně nemusí tvořit jen rodiče a děti, ale že je možné ji vytvořit i v případě prarodičů vychovávající svá vnoučata.

Matějček smýšlí o rodině takto: „*Rodina je zajisté nejstarší lidskou společenskou institucí. Vznikla kdysi v pradávných dobách, kdy se člověk ještě moc málo podobal tomu, jak se známe dnes. A vznikla nejen z přirozeného pudu pohlavního, jenž vede k plození a rozmnožování daného živočišného druhu (k tomu ostatně není potřeba rodiny), ale především z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat, připravovat pro život.*“ (Matějček, 1994, str. 15) Profesor Matějček se zde vrací do dávných dob, kdy ochrana znamenala sehnat potravu a hlavně přežít. Učení a vzdělávání mělo také jistě jiný význam než dnes. Ovšem i v současné době je třeba potomstvo ochraňovat. I když už ve většině zemí není problém sehnat potravu, i v dnešní době na potomstvo čeká mnoho nástrah, před kterými je rodina musí ochránit. Ať už jsou to nástrahy dnešní doby v podobě návykových látek, sociálních sítí nebo celkové složitosti vztahů mezi lidmi. Jednou z možných nástrah dnešní doby je i nefunkčnost nukleární rodiny, právě v těchto případech dostává slovo rodina rozšířená, tedy prarodiče.

Závěrem budu citovat sociologa Giddense, který tvrdí, že rodina je skupina osob, která je příbuzná a dospělí členové mají odpovědnost za péči o dítě. (Giddens, 2000)

1.2. Typologie a funkce rodiny

Dnes se již setkáváme s různými podobami rodin. Je potřeba, abychom se naučili respektovat nově vznikající nestandardní rodiny a pracovali s předsudky, které nás obklopují. Typy rodin můžeme rozlišovat podle mnoha kritérií.

V dnešní době již není výjimkou, že se rodiči stávají partneři stejného pohlaví. Ačkoli se to v dřívějších dobách zdálo nepřijatelné, v současnosti již většina lidí tuto menšinu respektuje a podporuje.

Také není ničím výjimečným, že se lidé stávají rodiči ve věku, kdy by mohli být sami prarodiči. Toto téma bude ještě zmíněno v kapitole prarodič v roli rodiče.

V neposlední řadě také stoupá počet rodin sestávajících pouze z jednoho rodiče a dítěte, což bylo kdysi také nemyslitelné. Bohužel se tyto rodiny vyskytují vzhledem ke stoupající rozvodovosti a celkovému životnímu stylu stále častěji.

Je třeba také vzpomenout na partnery či manžele, kteří nemají a neplánují děti, a přesto se také chtějí nazývat rodinou.

Pro účely bakalářské práce bude užitečné zmínit tyto typy:

- Rodina základní (nukleární) – rodina složená z rodičů a dětí
- Rodina rozšířená – rodina, která zahrnuje i prarodiče a další příbuzné
- Rodina orientační – rodina, ve které jedinec vystupuje jako dítě
- Rodina prokreační – rodina, kterou jedinec sám zakládá

Stěžejní rodinou, která se v této práci vyskytuje, je rodina rozšířená, která je v našem případě zaměřena zejména na prarodiče. Dochází tedy k tomu, že je vynechána generace rodičů a rodinu společně s výchovou zajišťují pro vnoučata o dvě generace starší prarodiče. Díky pomoci, kterou prarodiče často nabízejí je jejich generace v rodině nezastupitelná.

Z hlediska funkčnosti rozdělujeme:

- Rodina funkční – rodina, která plní všechny své funkce
- Rodina dysfunkční – rodina, která některé své funkce dostatečně neplní
- Rodina afunkční – rodina, která neplní své základní funkce a dítě je značně ohroženo

Tématem rodiny se ve společenských vědách věnovalo mnoho odborníků. Díky tomuto faktu, můžeme nalézt různé dělení funkcí rodiny. Některá jsou obsáhlejší a jiná naopak stručnější. V práci se budeme držet tohoto rozdělení funkcí, které ve své knize *Základy sociální pedagogiky* z roku 2014 uvedl Blahoslav Kraus:

a) *Biologicko-reprodukční funkce*

Tuto funkci lze hodnotit ze dvou hledisek. Tím prvním je fakt, že fungující rodina je základ státu. Pro vývoj státu i celkově celé populace je nezbytné, aby vznikaly rodiny s pevnými vztahy, které na svět přivedou své potomky a pokračovatele rodu.

Pokud se zaměříme na druhé hledisko, jde o samotnou rodinu. Mnohdy se udává, že zplodit potomka je smyslem rodiny. Ať už se v dnešní době mohly některé důvody pro vytvoření rodiny změnit, domnívám se, že stále ve většině rodin zůstává zplození potomka velmi důležité.

b) *Sociálně-ekonomická funkce*

Nesporný význam pro společnost i jedince má ekonomická funkce rodiny. Rodina vstupuje do ekonomiky v roli zaměstnanců, ale i zaměstnavatelů. Je tak pro společnost nepostradatelná. Pokud jde o jedince vyrůstajícího v rodině, aspekt ekonomiky ho velmi ovlivňuje. Pokud rodina není schopná zabezpečit dostatečné finanční prostředky, bude dítě, obzvláště v dnešní době, velmi trpět.

Dnešní mládeži velmi záleží na tom, jaké má oblečení, techniku či auto, ve kterém ho rodiče do školy vozí. Finance se staly jakýmsi měřítkem oblíbenosti. Proto kvůli nedostatku peněz mohou být odsunuty až na okraj třídního kolektivu. Nezřídka se setkáváme s šikanou, která je vyvolaná odlišností jedince od většiny.

Pokud rodina nemá dostatek financí, může docházet až k zanedbávání péče o dítě. Zaměříme-li pozornost na rodiny, kde vychovávají děti prarodiče, uvidíme mnohdy těžkou finanční situaci. Prarodiče jsou již často v důchodovém věku, a i přes zasloužilý věk musí hledat přivýdělnky, aby nově vzniklou rodinu uživili, zabezpečili a mohli dětem dopřát i jiné věci, které si tato doba žádá.

c) *Funkce ochranná, zaopatřovací a pečovatelská*

Do této oblasti spadá zajištění biologických, hygienických a zdravotnických potřeb. Zohlednit musíme také lásku a péči, které nejen dítě ke svému vývoji potřebuje. Rodina mu

zabezpečuje vlídné prostředí, kam se po dlouhá léta vrací a také základní stavební kámen pro jeho rodinu budoucí.

d) Socializačně-výchovná funkce

Rodina nás nejen ochraňuje a miluje, ale také nás vychovává. Je nezbytně nutné abychom se naučili normám a postojům společnosti. Vytváříme si také své vlastní hodnoty a názory, které jsou velmi ovlivněny právě rodinou. Nemalou úlohu při výchově hrají výchovné styly, o kterých bude práce ještě pojednávat.

Výchova je zcela určitě časově náročná a v této době, kdy práce žen je samozřejmostí a pracovní doba se neustále prodlužuje, mnohé rodiny často přenechávají výchovu na škole. Do prostředí škol a školek se dostávají děti, které nejsou schopné sebeobsluhy a základních návyků.

Pokud se budeme zabírat funkcí socializační, je nezbytné dodat, že rodinné prostředí je to první, ve kterém se učíme fungovat. Učíme se komunikovat, řešit mezilidské vztahy i možné konflikty. Je pro nás nepostradatelná, díky ní můžeme později vstoupit do společnosti a plně se socializovat.

Již známým a stále častěji vídaným faktem je, že se v rodinách setkávají 3 a více generací. Díky těmto střetnutím se od sebe generace mnohdy učí. Ať už jde o moderní technologii, předávání zvyků a vzorců chování nebo o rodinné recepty, které se předávají z generace na generaci.

Čáp (1993) hovoří o ostatních dospělých, mezi které mimo jiné řadí právě prarodiče. Uvádí, že tito lidé mohou dítěti nahradit nedostatečný emoční vztah s rodičem nebo se stát vzorem pozitivních vlastností, pokud v této oblasti rodič selhává.

V souvislosti s tématem bakalářské práce je nutné se věnovat otázce, kdy je sociálně-výchovná funkce v nukleární rodině narušena.

- Poruchy sociálně-výchovné funkce

Důvodů, proč se o děti jejich rodiče nestarají a nevychoávají může být mnoho. Dunovský (1986) uvádí 5 důvodů, proč k těmto situacím dochází. Tyto poruchy mohou vést k odebrání dítěte a následné péči o dítě prarodičem. Prarodič se mnohdy stává první osobou, která přichází dítěti na pomoc, když jeho rodiče selhávají.

1. Rodiče se nemohou starat o dítě

I zde nacházíme širokou škálu důvodů, proč se rodič o dítě nemůže postarat. Jde často o události, které naruší celou rodinu nebo i celou společnost. Řadí se sem náhlá invalidita, úrazy či úmrtí rodičů, přírodní katastrofy a také velmi početné rodiny, které už nedokáží zabezpečit další dítě. V dnešní době nesmíme opomenout ani možnost válek a rozšíření nejrůznějších onemocnění. Přestože se takovéto rodiny o své děti nemohou starat, nepřestávají o ně jevit zájem.

2. Rodiče se nedovedou starat o dítě

Do této skupiny můžeme zařadit rodiče, kteří nejsou na rodičovství zralí. Často to souvisí s mládím rodičů nebo také se situacemi, ve kterých se nacházejí. Uvedme komplikované rozvody a narození postiženého dítěte. V těchto případech nejsou rodiče schopni uspokojit potřeby dítěte. Co se týče otázky zájmu rodičů u dítě, jsou zde velmi rozdílné případy – od velkého zájmu, až po absolutní nezájem.

3. Rodiče se nechtějí starat o dítě

V této kategorii se již setkáváme s poruchami osobností rodičů. Často se jedná o lidi s disharmonickou osobností, psychopatií nebo maladaptací. Takovíto jedinci nejsou schopni plnit rodičovské role a často se o dítě vůbec nezajímají a v řadě případů je i opouštějí. Spadají sem jedinci, kteří mají nedostatky ve vlastních socializačních procesech, a proto nic nemohou předat dítěti. Je proto nutné takovéto situace kontrolovat a prověřit, zda nedochází k zanedbání péče o dítě a případně podniknout další potřebné kroky v zájmu dítěte. Jedním z takovýchto kroků může být svěření dítěte do péče prarodičů.

4. Rodiče dítě tyranizují a zneužívají

Takovíto rodiče mají ke svým dětem hostilní postoj. Kvůli vědomému ubližování dítěti je v ohrožení jeho tělesný i duševní vývoj. Nežádka se setkáváme se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte. V situacích, kdy je dítěti ubližováno, je nutné ho neodkladně odebrat původní rodině a zajistit mu náhradní a kvalitní péči.

5. Rodiče se o děti nadměrně starají

Dítě s nadměrně pečujícími rodiči to nemá v životě zdaleka lehké. Takové dítě může mít díky rodičům patologicky vysoké či naopak nízké sebevědomí, které mu bude v budoucím životě přítěží. Díky péči dítě není připraveno vydat se na cestu životem samo a neustále čeká

na někoho, kdo mu bude nápomocen. Nadměrná starostlivost a péče může mít psychoneurotické příčiny.

e) Zábavná a relaxační funkce

V dětství je pro nás zábava tím nejlepším, co si dovedeme představit. Můžeme se díky ní rozvíjet a trávit společný čas s rodinou.

f) Emocionální funkce rodiny

Poslední a neméně důležitou funkcí rodiny je funkce emocionální. Pro správný vývoj dítěte je nepostradatelná emocionálně vyrovnaná rodina, zejména ta nejbližší. Je pro nás důležité abychom se naučili emoce rozpoznávat a také projevovat. Nastávají ovšem situace, které nejsou emocionálně jednoduché.

Rozvod. Strašák dnešních rodin a emocí. V situaci, kdy dochází k častému rozdělení rodin se někdy těžko udržuje emocionálně vyrovnané prostředí. I zde přicházejí do hry prarodiče, kteří mohou zmírnit dopad této situace na vnoučata.

Všechny výše uvedené funkce by měla fungující rodina dítěti zajistit. Jak již bylo řečeno, z mnoha důvodů se tak někdy neděje a funkce jsou nenaplněny. Tento stav není pro dítě v žádném případě vhodný a může tím být ohrožen jeho další vývoj. Pokud selhává základní rodina dítěte, v mnohých případech zasahuje rodina širší.

Právě prarodiče se poté stávají pomocnou rukou, která pomáhá z nesnází svým dětem a vnoučatům. V některých případech je dostačující pouze vliv prarodičů, kteří na sebe některé funkce mohou přebírat. Díky tomu se může základní rodině ulevit a po čase může opět normálně fungovat. Často tak na sebe berou zejména funkci zábavnou a relaxační a v případě nesouladu v rodině také funkci emocionální.

Někdy ovšem ani taková pomoc nestačí a prarodič se stává pro vnouče primárním vychovatelem a základní rodinou, která musí naplňovat všechny uvedené funkce. Vzhledem k pokročilejšímu věku prarodičů se plnění funkcí může stát velmi náročnou a vysilující činností. Přesto jsou prarodiče ve většině případů vždy připraveni zasáhnout a o nezaopatřené dítě se postarat.

2. Výchova napříč generacemi

Druhá kapitola teoretické části práce se zaměří na samotnou výchovu. Pro pochopení problematiky je nutné si pojem výchova definovat. Dále kapitola popíše základní i méně známé výchovné styly, které může rodina při výchově používat. Vzhledem k vytyčeným výzkumným otázkám také popíše výchovné prostředky. Uvede nejčastěji užívané odměny a tresty. Poslední část této kapitoly bude věnována roli prarodičů v procesu výchovy dítěte.

2.1. Výchova v rámci rodiny

Výchova, bez ní bychom se neobešli. Je to základ našeho žití, naší existence. Jen těžko si představit v dnešní společnosti člověka, který neprošel žádnou formou výchovy. Stal by se vyvrhelem přinejmenším společnosti.

Výchova společně s láskou jsou ty nejdůležitější věci, které nám naši rodiče nebo jiní vychovatelé mohou předat. Díky nim se od neútlejších let formuje naše osobnost, naše názory a ovlivňuje to naše chování. Dávají nám směr, který je společností podporován. Rodina je první místo, kde je člověk vychováván. V průběhu života se podílí na výchově také škola, vrstevnická skupina a prostředí, ve kterém jedinec žije.

Výchova se společně s časem vyvíjela. Nesmíme opomenout velikána v této oblasti. Jan Ámos Komenský předběhl svými výroky dobu ve které žil, když tvrdil, že výchova musí být systematická, a poprvé tak ocenil osobnost dítěte, která byla do té doby opomíjena. Dnešním trendem jsou nejrůznější výchovné styly. Dochází ke střetávání jedinců a institucí s různou výchovou. Často toto střetnutí může vést k nepochopení a sporům. I zde, jako v případě měnících se rodin, je zapotřebí tolerance a porozumění.

Hartl a Hartlová (2009, str. 680) popisují výchovu takto: „*záměrné, více či méně systematické rozvíjení citových a rozumových schopností člověka, utváření jeho postojů, způsob chování, v souladu s cíli dané skupiny, kultury apod.*“

Jedná se tedy zkráceně o vzájemné působení mezi vychovávaným a vychovatelem, v našem případě prarodičem. (Čáp, 1993)

Všechny definice se shodují v tom, že jde o působení dospělých s dětmi. Jan Čáp (1996) přidává, že jde o snahu dosažení výchovných cílů. K naplnění se užívají různé výchovné

prostředky a metody. Mezi tyto metody můžeme mimo jiné zařadit tresty a odměny, o kterých bude práce pojednávat později.

Jak již bylo uvedeno, výchova je jednou ze základních funkcí rodiny. Mnoho rodičů vychovává se potomky zejména tím, že mu jdou příkladem. Vzorem dítěte se může stát rodič, učitel, osoba, která jim je blízká a samozřejmě i prarodič. Poté je otázkou, zda jde o model negativní nebo pozitivní. (Čáp, 1993)

2.2. Výchovné styly

Mezi nejznámější výchovné styly patří styl liberální, autokratický a demokratický. Mimo označení výchovné styly, můžeme také užívat výchovné působení. Čáp (1996) tvrdí, že pojem výchovné působení je širší a nezaměřuje se pouze na typy, které jsou od sebe přesně odlišené. Havlík a Kot'a (2002) uvádějí, že typ výchovy závisí také na způsobu, jakým žije rodina, do které se jedinec, který nyní vychovává, narodil, zohledňují také sociální, hodnotovou a ekonomickou úroveň rodiny.

a) Autokratický styl výchovy

Tento styl bývá prosazován hlavně díky častým příkazům a zákazům. Je založen na nepřiměřené kontrole dítěte a na faktu, že dospělý má vyšší práva než dítě. Ve většině případů nebývá brán zřetel na potřeby a přání dítěte. Mnohdy se také přistupuje k trestům, které budou popsány později.

Často dochází k nepřiměřeným nárokům na dítě z důvodu perfekcionalismu rodičů. Tím vzniká nepříznivé emoční klima, ve kterém dítě vyrůstá. Když se dítěti něco nepodaří, často zažívá strach z toho, jak bude rodič či vychovatel reagovat. Dále v tomto stylu dochází k tomu, že se dítěti dává málo příležitostí k samostatnému jednání. Čáp (1996)

b) Liberální styl výchovy

Lze říci, že liberální styl výchovy je opakem stylu autokratického. Tento styl umožňuje dítěti velkou svobodu a do ničeho dítěti nezasahuje. V dnešní době je tento styl velmi populární a vzniká spousta institucí, které pracují s dětmi na bázi tohoto typu výchovy.

Ač se může zdát tento styl velmi vhodný, má samozřejmě i své nevýhody. Těmi může být například fakt, že na děti nejsou kladeny nároky, a pokud dítě není dost ctižádostivé a průbojné, může mu tento styl hodně ublížit. Dalším rizikem je poté kontrola dítěte, která je v tomto

případě velice malá. Některé děti mohou této volnosti zneužít, což může vést k velmi vážným následkům. Čáp (1996)

c) **Demokratická výchova**

Tento typ stojí na pomezí výše zmíněných stylů výchovy. Průcha ve svém Pedagogickém slovníku (2001, str. 39) popisuje tuto výchovu takto: „*Styl výchovy, který se vyznačuje působením dobrých vzorů, nikoli trestů, porozuměním pro individuální potřeby dětí, podporováním a spontánností a diskuzí. Vede k rozvoji iniciativy a samostatnosti, ale také zodpovědnosti, kázně a respektu k právům ostatních*“.

Rozdělením výchovných stylů se zabýval také Matějček (1992). Zaměřil se zejména na dvě skupiny dle citového vztahu k dítěti. První skupinou jsou dle jeho slov rodiny nadměrným citovým vztahem a druhou skupinou poté opak – nedostatečný citový vztah. Dále tedy vymezuje další styly výchovy:

V první řadě se jedná o **výchovu zavrhuující**, která se více vyskytuje ve skryté formě. Jde především o situace, kdy dítě připomíná rodičovi nějaké kritické období jeho života. Může jít o to, že dítě evokuje rodiči druhého rodiče, se kterým nemá dobré vztahy. Dalším důvodem může být neplánované těhotenství nebo postižení dítěte, které tak pro rodiče není dostatečně dobré.

Při takovéto výchově je dítě omezováno, utlačováno, trestáno nebo naopak ignorováno.

U **výchovy zanedbávající** je opět častější skrytá forma. Matějček uvádí, že se jedná zejména o rodiny na okraji společnosti. Zejména jde o nízkou socioekonomickou úroveň rodiny, rodiny přistěhovalců a dalších rodin na okraji společnosti. Není ale vždy pravidlem, aby takovéto rodiny výchovu zanedbávaly. Tato výchova může v těžkých případech propuknout až v syndrom CAN (syndrom zneužívaného, zanedbávaného a týraného dítěte).

Další styl je založen na nezdravých citech, které vychovatel k dítěti cítí. Dítě k sobě připoutává a nedovolí mu se osamostatnit. Snaží se dítěti ve všem vyhovět a zabránit tak případným překážkám, kterým by v normálním životě dítě čelilo a učilo se z nich. Dítě, které bylo takto vychováno, naráží v dospělosti na řadu problémů. Neuznává autority (rodič jí nebyl) a má pocit, že je něco víc a ostatní pro ně musejí vše udělat tak, jak to zná z domu. V tomto případě jde o **výchovu rozmazluující**.

Ani další typ není pro dítě vhodný. Rodiče chtějí, aby bylo ve všem nejúspěšnější. Honba za výsledky často velmi negativně poznamená vztah mezi rodičem a dítětem, na které

jsou kladeny velké požadavky. Matějček nazývá tuto **výchovu perfekcionista**. Často jde o nenaplněné touhy rodičů, kteří si své neúspěchy kompenzují úspěchy svých dětí.

Rodiče a vychovatelé posledního stylu, mají pro dítě většinou jasně nakreslenou budoucnost. Ta je pro ně prioritní a vše ji podřizují. Jedná se o **výchovu protekční**. Podobně jako u stylu rozmazlujícího dítěti ve všem nadměrně pomáhají, vše za něho zařizují a jak název napovídá, chrání ho před celým světem, což se v konečném důsledku může pro dítě stát velmi nebezpečné.

2.3. Výchovné prostředky

Mezi nejčastější a nejvíce používané výchovné prostředky patří odměny a tresty. Hartl a Hartlová (2009, str. 367) nahlíží na odměny a tresty takto: „*nejpoužívanější a nejstarší prostředky výchovy, kt. vedou k modifikaci chování*“.

Čáp (1993) poukazuje na to, že většina lidí zabývajících se touto problematikou se shodují v tom, že je výchova pomocí trestů efektivnější než výchova založená na trestech. Čáp (1993, str. 317) také dodává, že je důležité, aby v rámci trestů dítě chápalo tuto věc: „*odsouzení se týká (mého) konkrétního chování, nikoli mé osoby. Nedošlo ke ztrátě sympatie, lásky, porozumění, pomoci dospělého ve vztahu k dítěti. Dospělý nepovažuje dítě za nenapravitelně špatné*“.

Díky těmto prostředkům lze dosáhnout výchovných cílů. Cílem a zároveň funkcí výchovy je přenos kultury z jedné generace na druhou a tím zajištění kontinuity ve vývoji společnosti, poté komunikačně kooperativní cíl, který usnadňuje a zkvalitňuje život a vztahy ve společnosti. Díky socializační funkci se stává výchova nástrojem socializace. Dále jsou kultivační cíle, které jsou zaměřeny na vzdělání, příjem a zpracování informací, které jsou pro život nezbytné a posledním cílem je ekonomicko-kvalifikační funkce, která je nutná pro přípravu nových kvalifikovaných jedinců a tím i pro rozvoj hospodářství. (Kraus, 1999)

Nelze stoprocentně říci, co je ve výchově účinnější. Při mnohých experimentech zabývajících se výchovnými prostředky, bylo použito velmi odlišných odměn a trestů. Výsledky jsou proto obtížně srovnatelné. (Čáp, 1993)

Psychologický slovník (Hartl a Hartlová 2009) popisuje **trest** jako něco, co ukončuje určitou reakci bez nabídnutí jiné reakce. Trestem se zabývá také Matějček v knize Po dobrém nebo po zlém (1994), který uvádí, že trest je velmi individuální. Co pro někoho je trestem, pro druhého nemusí nic znamenat. Dále říká, že trest je pro dítě hlavně ponižující a zahanbující pocit, které ho se chce co nejdříve zbavit a pro příště se mu vyhnout. Podotýká, že velké množství trestů je projevem bezradnosti a bezmocnosti vychovatele.

Jako všechno, i trestání musí mít svá pravidla, která je nutné dodržovat. Václav Mertin (2004, str. 73) se k trestům vyjadřuje takto: „*Trest by měl následovat co nejdříve po prohřešku. Dítě by mělo vědět, co vlastně udělalo. Trest nesmí dítě ponižovat. Za jeden prohřešek nemá být dítě trestáno dvakrát. Dítě by se mělo dovědět přesný termín, kdy trest skončí, a podmínky, za kterých se tak stane. Součástí trestací procedury by tedy mělo být i srozumitelné sdělení, jak si představujeme nápravu*“.

Tresty se zabývá také Pavel Říčan (2013). Trest chápe jako vše nepříjemné, čím je na dítě působeno, když udělá něco, co nemá. Je to prostředek, jak zabránit nežádoucímu chování. Vymezuje používané tresty:

- Zvýšený hlas rodiče či vychovatele
- Gesta (zvednutý ukazováček či pokyvování hlavou ze strany na stranu, mračení)
- Slovní projev (výtky, pokárání, hubování, kázání, napomenutí, okřiknutí)
- Stupňující se formy projevu (zahanbení, ponížení, posměch, nadávky)
- Zákazy a omezení (v dnešní době zejména zákaz technických vymožeností nebo zákaz vycházek, práce za trest)
- Finanční postih (snížení či odepření kapesného)
- Fyzický trest (bití, odepření jídla)
- Citelný trest (odepření přízně, ignorace dítěte)

Otázkou trestů se také zabývá Rogge (2013) v souvislosti se stanovením hranic dítěte. Trest v tomto případě chápe spíše jako přirozený následek toho, když dítě překročí stanovenou hranici.

Opakem trestů jsou pro děti nesporně **odměny**. Pokud se opět podíváme na definici odměny do Psychologického slovníku (Hartl, Hartlová 2009), nalezneme, že odměna je kladný podnět nebo něco, co dokáže vyvolat libost, případně uspokojit potřebu. Obecně lze říci, že je odměna nástrojem pro posilování žádoucího chování.

Stejně jako trestání, má i odměňování svá pravidla. Říčan (2013) mezi pravidla pochvaly, jako hlavní příklad odměn, řadí například nutnost více odměňovat než trestat, nutnost konkrétní pochvaly, odměna i za snahu, posilovat v dítěti snahu, aby se samo dokázalo odměnit a pochválit a v neposlední řadě nalézt vhodnou formu pochvaly a odměn. Samozřejmostí je opět fakt, že odměna musí následovat co nejdříve po žádoucím chování.

Čáp (1993) rozděluje odměny na emoční a materiální a dodává, že také záleží na druhu a množství odměn. Nutno uvést, že v dřívějších dobách byly spíše jako výchovný prostředek využívané tresty, které byly mnohdy velmi drastické. V současné době ovšem nastává obrat a pozornost je věnována odměnám.

Jako v případě trestů, i u odměn se Pavel Říčan (2013) zabýval rozdělením nejčastějších odměn:

- Slovní projev (pochvala, poděkování, ocenění)
- Gesta (úsměv, pohlazení, vyjádření lásky a podpory)
- Sladkosti
- Různé dárky (zejména hračky, v pozdějším věku elektronika apod.)
- Peněžní odměny (zvýšení kapesného, peněžní dar)
- Možnost dělat něco s rodiči (dítě se bude cítit potřebné a dospělé)
- Zmírnění povinností a pravidel (pozdější večerka, možnost déle zůstat s kamarády)
- Zážitky (výlety, rodinné akce apod.)

2.4. Prarodičovská role ve výchově

Prarodiče dle našeho zákona nemají ke svým vnoučatům zákonný vztah jako jeho rodiče. Pokud se ale zeptáme dítěte, zda je babička s dědou jeho rodina, odpoví ve většině případů jednoznačné ano. I bez zákona patří prarodiče do života vnoučat a velmi ho ovlivňují. (Matějček, 1992)

Jak bude uvedeno v příslušné kapitole, prarodič dítě mimo jiné i vychovává. Pokud se budeme držet tématu bakalářské práce, prarodič se v tomto případě stává primárním vychovatelem. Střelec (1992) popisuje výchovu prarodičů jako doplňující a náhradní, pokud ji neobstará rodič, jak je tomu v našem případě. Dále vytýká prarodičům zejména nedůslednost nebo přílišnou shovívavost. Zároveň podotýká, že tomu tak není vždy, a prarodič může svým působením nahradit chybějící článek rodiny.

Opačným a neojedinělým případem jsou rodiny, kde dochází v otázkách výchovy ke střetu mezi rodiči a prarodiči. V těchto případech je nejdůležitější domluva a vzájemné vymezení rolí. Pokud by situace rozporů v rodině trvala příliš dlouho, mohla by samozřejmě neblaze ovlivnit vývoj dítěte. (Říčan, 2013)

Podobný názor na toto téma má také Mertin (2004), který považuje za nutné vymezení kompetencí rodičů a prarodičů.

Strašílková (2004, str. 31-32) popisuje výchovné působení prarodičů takto: „*Svou zkušeností, emocionální stabilitou a nezištnou láskou by měli široké rodinné společenství zastřešovat a stát se těmi, kteří dokáží odevzdat pozitivní rodinnou tradici následné generaci. Ne vládnout, dirigovat, poroučet nebo urážet, ale spolupodílet se tím nejlepším, co v sobě mají, na výchově svých vnoučat a pravnoučat. I oni totiž mají odpovědnost za jejich výchovu a za pokračování rodu*“.

Lze říci, že se většina autorů shoduje v názoru, že výchova prarodičů se vyznačuje shovívavostí, menší přísností, ochranitelstvím a mnohdy i rozmazlováním nebo zvýšenou úzkostlivostí. U normálních rodin, kde fungují jako primární vychovatelé rodiče, prarodičům tyto vlastnosti nesmíme příliš zazlívát. Vychovali již své děti a nyní vše vidí ze zcela jiného pohledu. Jiným případem jsou rodiny, kdy jsou primárními vychovateli prarodiče. Bohužel se velmi málo autorů touto problematikou zabývá. I na toto téma bude zaměřená praktická část práce.

3. Prarodič v roli rodiče

Poslední kapitola teoretické části se bude zabývat prarodiči. Nejprve popíše samotnou osobnost prarodiče a následně také uvede jaké mají prarodiče role a funkce. Zajímavou částí bude uvedení typologie prarodičů. Dále se práce zaměří na prarodiče v roli rodiče, což je vzhledem ke zkoumané problematice zásadní. V závěru teoretické části práce pojedná o výhodách a nevýhodách plynoucích z náhradní rodinné péče vykovávané prarodiči.

Prarodičem se člověk standardně stane, když se jeho dítěti narodí dítě – jeho vnuče. V dnešní době, se ale setkáváme také s jiným fenoménem. Ženy i muži odkládají z různých důvodů rodičovství na pozdější dobu. U žen se v průběhu 35 let posunul věk, kdy přivádí na svět děti téměř o šest let, z původních necelých 25 let na 30 let. (Český statistický úřad, 2017) Za těmito změnami můžeme spatřovat životní styl nebo také emancipaci žen, které chtějí nejprve vybudovat kariéru v zaměstnání. U žen ovšem díky fyziologickým i psychologickým změnám nelze odkládat mateřství donekonečna, a tak se u nich prozatím posunul věk při narození dítěte „pouze“ o 5 let. Přesto některé ženy přivádějí na svět dítě až po 40 roku života.

Muži mají v tomto případě výhodu. Svou rodinu mohou založit v mnohem pokročilejším věku. Fenomén, který lidé znají prostřednictvím známých osobností, se dostává také čím dál častěji mezi běžné lidi. Stále častěji tedy můžeme pozorovat rodiny, kdy je muž podstatně starší než jeho partnerka a zakládá s ní rodinu. Může se jednat o jeho další manželství, ale není to pravidlem. Děti tedy přichází na svět díky tatínkům, kteří jsou ve věku, kdy by jim mohli dělat dědečky. Tito muži se tedy dostávají věkem do role, která je souzená prarodičům, ale musí plnit funkce rodičovské.

Matějček (1992) se rodiči, kteří jsou ve vyšším věku zabýval. Mezi výhody tohoto stavu zařadil například fakt, že tito rodiče si častěji přicházejí k odborníkům pro rady, když se něco děje. Mezi nevýhody rodičovství v pokročilejším věku poté mimo zdravotních komplikací řadí zejména zvýšenou úzkostlivost, snahu omezovat dítě za účelem jeho bezpečí nebo nejistotu v otázkách výchovy, která u starších rodičů panuje. Matějček (1992, str. 93) to shrnuje takto: *„Dalším důvodem je přirozená úzkostnost starších rodičů, kteří mají tendenci děti více srovnávat. Spíše si všimnou i drobných nesrovnalostí a svou nejistotu tíživě prožívají“.*

3.1. Osobnost prarodiče

Prarodiče můžeme definovat z pohledu dítěte jako matky a otce jeho rodičů. Prarodiče jsou součástí rozšířené rodiny. V rámci historie sehráli nezastupitelnou roli. Představovali často nejvýše postavené členy společnosti, kteří byli uctívány pro svoji moudrost.

V dnešní době se vztah prarodičů a vnoučat značně změnil. Mnohé současné rodiny by bez prarodičů nemohly fungovat. V době, kdy je zapojena do pracovního procesu i většina žen, jsou doslova nepostradatelní.

Stát se prarodičem může být vnímáno jako další životní role, která následuje po dlouhém období rodičovství. Tato role je v rámci rodinného cyklu života často opomíjena. (Matějček, Dytrych, 1997)

Čas, kdy se stávají členové rodiny prarodiči, může být velmi dlouho očekávaný a chtěný, zároveň může jít o nenadálou událost, na kterou není nikdo připravený. Pokud si představíme prarodiče, vidíme zejména starší milé osoby, které pro nás mají vždy něco dobrého a najdeme u nich pochopení a soucit téměř za každé situace.

Na příchod vnoučete může prarodič reagovat pozitivně a svou novou roli převzít v plném rozsahu. Druhou variantou je negativní postoj k nastalé situaci. K této variantě může dojít z mnoha důvodů. Jedním z nich může být fakt, že se člověk cítí nepřípravený na narození vnoučete. Nechce svůj dosavadní život měnit a podřizovat ho novému členu rodiny nebo s jeho příchodem zkrátka nesouhlasí. (Matějček, Dytrych, 1997) Nastává tedy otázky, kdy je člověk zralý a připravený stát se babičkou či dědečkem.

Vágnerová (2007) přisuzuje roli prarodičů osobám ve věkovém rozpětí 50 až 60 let. Roli prarodiče vymezuje takto: „*Role prarodiče je biologicky podmíněna, je neselektivní a má trvalý charakter. Člověk tuto roli získává, aniž by sám mohl její vznik nějak ovlivnit. Nezávisí na jeho vůli, ale na jednání jeho potomka. Prarodičovská role se stává významnou součástí identity stárnoucího člověka*“. (Vágnerová, 2007, str. 281)

Prarodiče se stávají ihned po rodičích nejvýznamnějšími osobami našeho života. To znamená, že jsou velice důležití v naplňování psychických potřeb svých vnoučat. (Matějček, Dytrych, 1997) Můžeme říci, že jde o oboustranné naplňování potřeb.

3.2. Role a typologie prarodičů

Vágnerová (2007) hovoří o znacích prarodičovské role takto:

- **Posouvá se generační příslušnost jedince**

Lidé se na svá vnoučata velmi těší, může je ovšem zaskočit myšlenka na to, že oni sami už děti mít nemohou a že jsou staří.

- **Mění se vztahy uvnitř rodiny**

Prarodič přichází o svou rodinnou nadřazenost. Každý získává novou roli.

- **Potvrzuje normalitu rodiny**

V tomto bodě jde zejména o splnění jistého sociálního očekávání.

- **Prarodič nemá stejná práva ani stejné povinnosti jako rodič**

Zde přichází do rozporu rodič s prarodičem. Je potřebná podpora prarodiče, ale zároveň je zodpovědnost upřena zejména na rodiče dítěte.

Prarodiče mají v životě vnoučete nezastupitelný význam. Pokud jsou již v důchodovém věku, je nespornou výhodou čas, který dítěti mohou věnovat. Rodině pomáhají s hlídáním dětí během prázdnin, nebo když dítě onemocní. Zpravidla se tak stávají velkou oporou rodiny a zastupují rodiče, když si tu situace žádá. Vypomáhají často i s organizací času vnoučete, které je nutné doprovázet na zájmové kroužky nebo do školy. Díky prarodičům může rodina ustát tlak dnešní doby. Rodiče se mohou plně zapojit do pracovního procesu a čelit stále se zvyšujícím nárokům. To vše za velké podpory prarodičů.

Goldenberg a Goldenberg (in Sobotková 2001) hovoří o subsystému rodič - dítě, který dle něho měl být natolik flexibilní, aby mohl v případě potřeby do systému přijmout také prarodiče. Je tedy zapotřebí, aby subsystém dítě - rodič byl pevný, ale zároveň také flexibilní. Díky této flexibilitě vstupují prarodiče do systému a rodině tím velmi pomáhají.

Prarodiče během času, který s dětmi tráví, bývají trpělivější a shovívavější než rodiče. Pokud bydlí na vesnici, mohou dětem zprostředkovat kontakt se zvířaty a přírodou. Velkou výhodou prarodičů jsou jejich zkušenosti s výchovou vlastních dětí. Mohou tak dětem nabídnout prostředí, ve kterém se cítí dobře a jsou podporovány. Velmi často se stávají důvěrníky dětí.

Díky působení prarodičů může dítě lépe pochopit koloběh života. Stáří se pro něho poté stává normální součástí života. Prarodiče mohou zúročit své zkušenosti a mnohé dětem předat.

O výchově prarodičů se hovoří jako o doplňkové. Často bývá popisována jako více rozmazlující. (Strašílková, 2004)

Jak již bylo řečeno, jedná se o oboustranné naplňování potřeb. Dle Strašílkové (2004) prarodiče díky vlivu vnoučat mládnou a lépe tak snášejí poslední třetinu života. Prarodiče díky vnoučatům cítí, že jsou potřební, jsou méně osamocení a přichází potřebné zadostiučnění.

Hauserová – Schönerová (1996, str. 12) prarodiče skvěle vystihuje: „*Prarodiče patří do rámce našich vztahů. Patří k hnízdu, ze kterého člověk pochází. Ať už člověk toto hnízdo miluje, odmítá, opouští nebo integruje do své dospělosti – jsou v něm ukryty prvky naší vlastní identity.*

Jak je z textu patrné, můžeme hovořit o různých typech prarodičů. Ať už to jsou prarodiče, kteří dávají přednost své nově nabitě volnosti nebo tací, kteří by pro vnoučata udělali cokoli. Tímto tématem, které je zaměřené na různé druhy prarodičů, se také zabývali Matějček a Dytrych (1997) Společně sestavili nejčastějších 5 typů prarodičů.

První typ prarodičů nazvali **vládci rodiny** a popisují je jako nevelkou skupinku prarodičů, kteří se vyznačují svou autoritativností. I přes pokročilejší věk drží nad rodinou vládu. Dělají za rodinu i významná rozhodnutí a často nepřipouští jiné názory.

Lidé spadající do této kategorie nazvané **protektori**, jsou velmi citliví. Příchod vnoučete je pro ně velmi emotivní. Staví se k němu ochranně, zasahují do sebemenších sporů, které by dítě a jeho rodiče vyřešili bez problémů sami. Velkým traumatem pro ně bývá vzpoura dítěte zejména v pubertálním věku. Dítě již nechce žít podle představ svých rodičů, natož prarodičů. V tomto období může pro prarodiče přijít i velké zklamání z toho, že se vše nevyvíjí podle jejich představ.

Následující prarodiče mají vnoučata na první místě za jakékoli situace. Plní vše, co jim na očích vidí. Obětují pro ně nejen svůj čas, ale také mnoho finančních prostředků. Často zapomínají při uspokojování potřeb vnoučat na potřeby své. Matějček s Dytrychem tuto skupinu nazývají **obětavci**.

Můžeme rozlišovat dva druhy prarodičů. Jedni toto dělají bez jakýchkoli postranních úmyslů, jenom za účelem uspokojení vnoučat. Druzí za obětavost skrývají vlastní odstrčení. Takovíto prarodiče o svých činech často mluví a dožadují se za ně uznání.

Ať už se do role prarodiče člověk dostane v jakémkoli věku, může to pro něho znamenat omezení v jeho dosavadním životě, na které není připravený. Přesně tak se cítí prarodiče, kteří **žijí nový život**. Do této skupiny spadají zejména mladší babičky, které sami vychovávají malé

dítě z dalších vztahů. Dostávají se do situace, že jsou matkou i babičkou zároveň. Ne vždy se s touto situací umějí vyrovnat a většinou dávají přednost vlastnímu malému dítěti před vnoučetem.

Také sem můžeme zařadit aktivní prarodiče, kteří se prostě nechtějí přizpůsobovat životu s malým členem rodiny. Takovíto prarodiče často odmítají hlídat svá vnoučata kvůli vlastním plánům, které jsou pro ně přednější.

Poslední skupinu označují jako **opuštění**. Tito prarodiče jsou velmi osamocení. Styk s dějich dětmi a vnoučaty je velmi omezený. Ať už je důvodem vzdálenost mezi bydlišti nebo chladnější vztah mezi rodinou. Prarodiče pociťují osamělost a zklamání z toho, že nevidají své děti ani vnoučata.

3.3. V roli rodiče

V rámci bakalářské práce bylo popsáno, jaké funkce má rodina a zejména rodiče dítěte plnit. Také je výše uvedeno, kdo je prarodič a jaké vyplňuje místo v životě dítěte. Máme zde tedy dvě odlišné role. Roli rodiče a prarodiče.

Práce se ovšem zabývá případy, kdy se prarodič stává znovu rodičem, tentokrát svému vnoučeti. Jde o zdvojení rolí, při kterém není jednoduché nastavit si vše, tak aby to fungovalo a plnilo svůj účel.

Pokud je nutné v rodině zakročit a dítě z ní odebrat, na řadu přicházejí nejčastěji prarodiče. Ať už mluvíme o pěstounské péči, svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby nebo jen péči o dítě prarodičem, která není nikterak soudně vymezena.

V tabulce, která se zabývá konkrétně pěstounskou péčí, můžeme pozorovat nárůst prarodičů pěstounů. Během 9 let se počet těchto pěstounů téměř ztrojnásobil a prarodiče tak tvoří největší část pěstounů.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Počet dětí svěřených do PP v daném roce	889	1105	1403	1568	1491	1507	1622	2191	2218	1941
Počet dětí v PP k 31.12.	4884	5174	5727	6722	7021	7463	7561	8606	9771	10380
Počet pěstounů	4845	4927	5790	6313	8504	9302	10188	11417	10244	10467
Pěstouni - prarodiče	2250	2391	2913	3290	4275	4722	4922	5640	5817	6026
Pěstouni - jiní příbuzní	800	914	1009	1063	1436	1511	1630	1796	1619	1633
Pěstouni - cizí	1761	1688	1935	2068	2909	3083	3492	3822	2755	2805

Tabulka č. 1: Počet dětí svěřených do PP a počty pěstounů v letech 2006 - 2015 (MPSV, nedat.

In Mošťková a Sobotková 2016, str. 48)

Mošťková a Sobotková (2016) rozdělily příčiny svěřením dítěte do pěstounské péče prarodičů do těchto hlavních bodů:

- **Patologický způsob života rodiče**

Vězení, alkohol, drogy, týrání dítěte, dluhy, zanedbávání péče o dítě atp.

- **Osobnostní charakteristiky**

Nezájem o dítě, nízký věk, psychiatrická diagnóza, nezralost atp.

- **Životní události**

Nezaměstnanost, odjezd do zahraničí, rozpad vztahu, nedostatek financí atp.

Ať už je dítě svěřeno do péče prarodiče z jakéhokoli důvodu, nastává pro obě strany nová situace. Prarodič se stává znovu rodičem a dítě má mnohdy v rodinných vztazích zmatek.

3.4. Výhody a nevýhody náhradní rodinné péče prarodičem

Nadační fond J & T (2014) zpracoval výhody umístění dítěte do péče příbuzných, v našem případě prarodičů.

Fond J & T uvádí jako jednu z hlavních výhod této péče již **navázaný dlouhodobý vztah mezi dítětem a příbuzným**. Dítě prarodiče zná od svého útlého dětství, má v něho důvěru. Je to pro něho osoba, ve které má jistotu a ochranu. Pokud má s prarodičem dobrý vztah a tato péče je pro dítě vhodná, může značně zmírnit dopad celé situace na dítě. S tím také souvisí **stálost širších vztahů**, kdy dítě díky péči prarodičů zůstává v rodině a má nadále možnost se stýkat s lidmi, které zná, ať už to jsou rodinní příslušníci nebo kamarádi a sousedé. Můžeme tedy hovořit o **znalosti a stálosti prostředí**, ve kterém se dítě bude jistě cítit bezpečněji a jistěji než v případě, kdy by byl svěřen do péče někoho, koho nezná.

Díky tomu, že zůstává dítě ve své původní, ač širší rodině, **rodinná identita** je zachována. Je s lidmi, kteří jsou mu emočně i pokrevně blízcí a v budoucnu se nebude muset trápit tím, kde jeho rodina je a kam vlastně patří.

Vzhledem k tomu, že dítě zůstává ve své rodině, má lepší předpoklady pro **zachování vztahu s vlastními rodiči**. V tomto případě závisí na individualitě rodiny. Často má prarodič zájem o to, aby se rodinná situace zlepšila, a dítě podporuje v kontaktu s vlastními rodiči. Jsou ovšem i případy naprosto opačné, kdy si prarodič nepřeje, aby se dítě nadále s rodičem stýkalo. V takovém případě mohou vznikat další konflikty.

Nadační fond J & T (2014) se mimo výhod plynoucích z náhradní rodinné péče prarodičem zabýval i nevýhodami umístění dítěte do péče příbuzných.

Mezi největší nevýhodu řadí fond **opakování nevhodné péče**. Pokud je dítě svěřeno do péče prarodiče, neposuzuje se svěřeni tak důkladně, jako by tomu bylo při svěřeni do péče cizí osoby. Může tedy docházet k tomu, že prarodič, který nevhodně vychovával a pečoval o své dítě, znovu opakuje své chyby při péči o vnouče. Samozřejmostí jsou i prarodiče, kteří se poučili a jednají jinak nebo si nechají odborně pomoci.

U prarodičů dochází zejména k pocitům selhání. Neustále si přemítají, kde mohli udělat chybu ve výchově svých dětí. Tento pocit je může omezovat při nynější výchově a péči o vnoučata. Tím se pomohou dostávat prarodiče do **krize**.

Souvisejícím se poté mohou stát **nedostatečné výchovné schopnosti**. Můžeme uvést například ztíženou situaci prarodiče, který chce svému vnoučeti pomoci s učením. Setkáváme se se situací, kdy dítě chodí na střední odborně zaměřenou školu, ale prarodič má pouze učňovský obor zaměřený zcela na něco jiného. I přes velkou snahu není schopen dítěti kvalitně pomoci s přípravou do školy. Důležité je také uvědomění si, čím si dítě prošlo a uzpůsobit tomu výchovné styly a prostředky. Nejen nedostatečné výchovné schopnosti mohou být zapříčiněny **nedostatkem síly a zdraví**. Přichází období, kdy si měl prarodič zaslouženě užívat stáří. V důsledku rychlých změn ovšem přichází o svoji svobodu a stává se znovu v pokročilejším věku rodičem. Pokud se sejde nižší věk dítěte a pomalu ochabující funkce staršího člověka, může to opět vést k pocitům selhání. Prarodič se snaží pro vnouče udělat maximum, ale bohužel nemůže ovlivnit úbytek fyzických i psychických sil. Nejčastěji diskutovatelným tématem se proto stává volný čas dítěte, který s ním prarodič nemůže, v případě různých sportovních aktivit, naplno trávit.

Jak je z výše uvedeného patrné, být prarodičem v roli rodiče má své výhody i nevýhody. Otázkou zůstává, do jaké míry si prarodič může rozmyslet přijetí vnučete do péče. Většinou jde o rychlý sled událostí, kdy se musí neprodleně rozhodnout, zda se stanou znovu rodiči či nikoli. Jak uvádí Skružná (2014), prarodiče si děti berou do své péče bez dlouhého rozmyslu, a to hlavně z důvodu, že nechtějí, aby dítě po dobu rozhodování bylo v ústavní péči. Z toho vyplývá, že si často ani nestihnou uvědomit, jaké nevýhody jejich rozhodnutí může nést.

Dále Skružná (2014, str. 25) trefně v souvislosti s prarodiči uvádí: „*V době, kdy definitivně přebírají dítě do své péče a ocitají se vůči němu v roli rodičovské, mají již často k němu vytvořen přirozený vztah prarodičovský. Ať již jsou příčiny převzetí dítěte jakékoliv, prožili si očekávání narození svého vnučete, zpracování si faktu, že se stávají prarodiči, ztotožnění se s prarodičovskou rolí a pokud byly vztahy mezi nimi a rodiči dítěte alespoň trochu funkční, sžívali se i se samotným vnučetem a vytvářeli si s ním zcela specifický vztah*“.

Zde se tedy vynořuje další nevýhoda plynoucí z faktu, že se prarodič stane rodičem, a to **nenaplněné prarodičovského očekávání**. Prarodič má své vnuče, na které se těšil, ale záhy se jejich vztah musí změnit na podobu a vztah dítě – rodič. Domnívám se, že může nastat **stejně nenaplněné očekávání ze strany dítěte**, kterému chybí babička, přestože o něho denně pečuje.

PRAKTICKÁ ČÁST

4. Formulace cílů práce

Cílem bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem probíhá výchova dítěte v rodině, kdy roli rodičů přebírají prarodiče; metody výchovy, které používají a reakce dítěte na tuto výchovu.

4.1. Výzkumný problém

Výzkumný problém byl formulován následovně: výchova dětí v péči prarodičů a možné předchozí vlivy na uplatňování konkrétních výchovných postupů, přítomnost odměn a trestů, akceptace těchto výchovných postupů dětmi.

Hlavní výzkumná otázka zní: Jak jsou vychovávány děti, které jsou v péči prarodičů, jaké odměny a tresty ve své výchově prarodiče využívají, čím byla volba jejich výchovné metody ovlivněna a jak tuto výchovu dítě přijímá?

Jak je již v úvodu uvedeno, tuto problematiku jsem si vybrala na základě četnosti takovýchto rodin v mém okolí. I přes nedoporučení tohoto způsobu výběru tématu, jsem se do práce pustila. *„Vybrat si výzkumný problém cestou osobních nebo profesních zkušeností se může zdát riskantnější než výběr z návrhů nebo literatury. To ovšem nemusí být nutně pravda. Vaše osobní zkušenost pro vás může být ještě lepším indikátorem potenciálně úspěšného výzkumného snažení.“* (Strauss, Corbinová 1999, str. 23)

Na výzkumný problém navazují a hlavní výzkumnou otázku sytí otázky dílčí - uvedené dále.

4.2. Výzkumné otázky

Na základě formulace cílů bakalářské práce byly stanoveny 4 dílčí výzkumné otázky, které budou odpovídat na otázku hlavní.

Hlavní výzkumná otázka: Jak jsou vychovávány děti, které jsou v péči prarodičů, jaké odměny a tresty ve své výchově prarodiče využívají, čím byla volba jejich výchovné metody ovlivněna a jak tuto výchovu dítě přijímá?

HVO 1: Jak probíhá výchova vnoučat v péči prarodičů?

DVO 1: Jaké jsou důvody pro styl současné výchovy dítěte prarodičem?

DVO 2: Jaké tresty a odměny jsou při výchově využívány?

DVO 3: Jak na styl výchovy prarodičů reaguje vnouče?

DVO 4: Jak na styl výchovy prarodičů reaguje vnouče?

Dílčí otázky 1-3 budou zjišťovány prostřednictvím rozhovorů s prarodiči. Poslední výzkumná otázka číslo 4 bude naopak zodpovězena díky rozhovorům provedenými se samotnými vnoučaty.

5. Metodologie výzkumu

Aby mohly být správně zodpovězeny výzkumné otázky a splněn tak cíl práce, bylo zapotřebí zvolit vhodný typ výzkumu.

Na základě charakteristiky zkoumané oblasti byl zvolen jako vhodnější kvalitativní výzkum. Práce si klade zejména otázky: proč a jak. Na tyto otázky nám dle mého lépe odpoví zmiňovaný kvalitativní výzkum. Jde o zkoumání méně objektů, zato o nich získáváme co nejvíce informací. Tímto způsobem se nám lépe podaří studium zkoumané oblasti do hloubky. Dostatečné prozkoumání tématu nám umožní odpovědět na položené otázky.

Je zapotřebí nezapomínat na slabé stránky kvalitativního výzkumu: (Hendl, 2005)

- Získané informace nemusí být zobecnitelné na běžnou populaci
- Analýza a zpracování těchto dat je mnohdy časově velmi náročná
- Výsledky mohou být ovlivněny subjektivními dojmy badatele

5.1. Metoda sběru dat: rozhovor pomocí návodu

Rozhovor, při němž dochází ke kladení otázek a odpovídání na ně, je jeden z nejčastějších způsobů sběru dat v kvalitativním šetření. Díky rozhovoru lze zachytit různými způsoby odpovědi respondentů, ale také máme možnost sledovat chování a reakce odpovídajících, což nám také může být ku prospěchu. Takovýto rozhovor může mít několik druhů. Jsou jimi například rozhovory neformální, narativní, fenomenologické či strukturované.

Vzhledem ke zkoumané problematice byl zvolen rozhovor pomocí návodu. Jedná se o rozhovor, kde si tazatel určí obecné téma, rovněž témata vedlejší a okruhy otázek, které nás vzhledem k výzkumu zajímají. (Hendl, 2005) Tento typ rozhovoru jsem vybrala, protože mi umožňuje určit si, v jakém pořadí otázky položím, a také mám možnost znění otázek měnit dle nastalé situace. Domnívám se, že volnost respondentů, kteří zde mají prostor hovořit i o jiných věcech, než na které se tazatel primárně zaměřuje, může přinést spoustu výhod. Můžeme se díky samovolné změně tématu dostat k důležitým informacím, které bychom jinak nezískali. Samozřejmě je nutné, aby tazatel vycítil možnost získání dalších informací, ale také aby případně nechtěný rozhovor vrátil zpět k tématu.

Hlavní oblasti, na které jsem se zaměřila, byly tyto:

- Výchova samotných prarodičů
- Výchova rodičů dítěte
- Výchova dítěte
  - Povinnosti dítěte
  - Tresty a odměny
  - Výchovné cíle
- Rozdíly mezi těmito výchovami členů rodiny
- Názor dítěte na jeho výchovu

Díky návodu a oblastem, jsem mohla následně odpovědět na výzkumné otázky. V případě, že se rozhovor neubíral požadovaným směrem, jsem měla připravené i konkrétní otázky v rámci jednotlivé oblasti. V příloze je k nahlédnutí přepsaný rozhovor s jednou ze zkoumaných rodin.

5.2. Charakteristika výzkumného souboru

Základem výzkumu se stali prarodiče, kteří mají ve své péči vnučata. Nebyly kladeny podmínky na způsob soužití takovýchto rodin. Nerozlišovalo se tedy mezi pěstounskou péčí, svěřením dítěte do péče jiné fyzické osoby apod. Podmínkou bylo biologické pouto mezi prarodiči a vnučaty. Dalším kritériem byla dlouhodobější péče prarodičů o vnučata, tato péče byla pro dítě primární, rodič dítěte péči nevykonával vůbec anebo jen občasnou. Hranice byla stanovena na péči trvající minimálně dva roky.

Dalšími účastníky výzkumu se stala vnučata prarodičů. Zprvu bylo počítáno s tím, že se rozhovorů, které se týkaly vnučat, všechna vnučata kvůli jejich nízkému věku nezúčastní. Nakonec se podařilo získat pro výzkum rodiny s již staršími dětmi, kde mohl proběhnout rozhovor také s nimi.

Pro účely práce je nutné si pojem dítě definovat. Hartl a Hartlová (2009) popisují dítě ve svém Psychologickém slovníku jako osobu v rozmezí od narození po patnáctý rok života. V bakalářské práci se ovšem budu držet vymezení, které se objevuje v Úmluvě o právech dítěte (1989). Zde je za dítě považován jedinec do osmnácti let věku. Kritériem pro výběr dítěte pro rozhovor se tedy stal jeho věk, který nesměl přesáhnout osmnáct let.

Rodiny byly vybírány na základě výše uvedených podmínek. Dalším kritériem se stala rozmanitost životních příběhů rodin. Nakonec byly vybrány 3 rodiny. Pro přehlednější orientaci je sestavena tabulka základních informací o každé zkoumané rodině.

Základní informace o struktuře zkoumané rodiny	
<i>1. rodina - R1</i>	
Prarodič	
Jméno	Eva
Věk	56 let
Bydliště	Menší město
Finance	Stálé zaměstnání - dobré
Doba péče o dítě	12 let
Dítě	
Jméno	Patrik
Věk	15 let
Vzdělání	Poslední ročník ZŠ
Rodič	
Jméno	Ivana
Věk	32 let
Zaměstnání	Barmanka
Věk při narození dítěte	17 let
Bydliště	Město v jiné části ČR
Důvod předání dítěte prarodičům	Finanční nezajištěnost
Spolupráce s rodinou	1x za měsíc navštěvuje syna

Tabulka č. 2: Základní charakteristika 1. rodiny (R1)

Základní informace o struktuře zkoumané rodiny		
<i>2. rodina - R2</i>		
Prarodič		
	Jméno	Martin
	Věk	72 let
	Bydliště	Vesnice
	Finance	Důchod - dostačující
	Doba péče o dítě	8 let
Dítě		
	Jméno	Jakub
	Věk	17 let
	Vzdělání	Poslední ročník SŠ
Rodič		
	Jméno	Jitka
	Věk	41 let
	Zaměstnání	Žádné
	Věk při narození dítěte	24 let
	Bydliště	Neznámé
	Důvod předání dítěte prarodičům	Alkoholismus
	Spolupráce s rodinou	Téměř žádný kontakt

Tabulka č. 3: Základní charakteristika 2. rodiny (R2)

Základní informace o struktuře zkoumané rodiny		
<i>3. rodina - R3</i>		
Prarodič		
	Jméno	Jana
	Věk	70 let
	Bydliště	Vesnice
	Finance	Důchod - nedostačující
	Doba péče o dítě	13 let
Dítě		
	Jméno	Klára
	Věk	13 let
	Vzdělání	7. třída ZŠ
Rodič		
	Jméno	Veronika
	Věk	Zemřela ve věku cca 33 let
	Zaměstnání	
	Věk při narození dítěte	27 let
	Bydliště	
	Důvod předání dítěte prarodičům	Neměla o dítě zájem
	Spolupráce s rodinou	Dceru nikdy nenavštívila

Tabulka č. 4: Základní charakteristika 3. rodiny (R3)

5.3. Etická stránka výzkumu

Před započatím rozhovorů jsem se musela zaměřit také na etickou stránku výzkumu. Zejména jsem měla na mysli děti, které se rozhovorů zúčastní.

Po první schůzce s respondenty, při které jsem jim vyjasnila cíle mé práce, jsem musela počkat na jejich souhlas. Na základě dohody s prarodiči jsem dostala slovní souhlas s rozhovory. Důležité pro mě bylo také udělení souhlasu provést tento výzkum s dětmi. Samozřejmostí byl také souhlas samotných dětí. Nikdo do ničeho nebyl nucen a vše bylo založeno na vzájemné dobrovolné spolupráci.

Sdělila jsem respondentům, jakým způsobem informace zpracuji a využiji ve svém výzkumu. Někteří projevíli zájem o výsledky, které tento výzkum přinese. Tento zájem jsem uvítala a po dokončení práce jsem jim zaslala elektronickou podobu bakalářské práce.

Dále jsme se dohodli na ochraně dětí. Na přání prarodičů jsem u dětí zaměnila jejich křestní jména.

Rovněž jsme řešili otázku diktafonu. Přestože všechny rodiny nejprve souhlasily, v průběhu většiny rozhovorů se mi prarodič zdál velmi nesvůj z přístroje, který zachycoval jeho slova. Diktafon jsem intuitivně vypnula a dále pokračovala s rozhovorem s pomocí ručních zápisů. Po odstranění diktafonu se respondent viditelně uklidnil. Jelikož se tato situace opakovala a já usoudila, že je to pro ně velmi citlivé téma, od nahrávání diktafonem jsem u většiny rodin upustila a pouze si odpovědi zapisovala.

Účastníci rozhovorů byli poučeni o možnosti neodpovídat na otázky, které by se jich příliš dotýkaly. Respektovala jsem také rozpoložení dětských respondentů a případně jsem některé otázky upravila.

5.4. Organizace výzkumu

Jak již bylo řečeno, pro svůj kvalitativní výzkum jsem zvolila rozhovor pomocí návodu, jako vhodnou metodu sběru dat.

Než jsem začala se samotnými rozhovory, čekala mě spousta práce s přípravou. Nejdůležitější bylo zvolit a vhodně formulovat výzkumné cíle a problémy. Na ně poté mohly navazovat samotné výzkumné otázky.

Po sestavení otázek jsem absolvovala zkušební rozhovory. Zaměřila jsem se na nahrávání celého rozhovoru. Důležitá se jevila vzdálenost osoby od přístroje a hlasitost řeči. Všechny poznatky jsem si poznamenala, aby skutečný rozhovor proběhl již bez zbytečných problémů. Pro všechny případy jsem měla v záloze poznámkový blok – pokud by dotazovaní nesouhlasili s nahráváním nebo by selhala technika.

Při zkušebním rozhovoru, který jsem podnikla s několika lidmi ve věku prarodičů, došlo také na úpravu některých výzkumných otázek. Neopomněla jsem ani děti, se kterými také plánovala vést rozhovory. Některým otázkám lidé dostatečně neporozuměli, byly moc obecné nebo se opakovaly. Díky podnětům ze zkušebních rozhovorů jsem měla možnost upravit svůj výzkum tak, aby byl jasnější a odpověděl na mé otázky. Upravila jsem zejména zaměření otázek na výchovu. Především verze se příliš zabývala pro výzkum nepodstatnými věcmi. Tímto bych také ráda poděkovala mým zkušebním respondentům za trpělivost a rady, které mi velmi pomohly při úpravách.

Po všech potřebných úpravách mohly začít samotné rozhovory s vybranými rodinami.

Nejprve bylo zapotřebí domluvit termín, který by vyhovoval oběma stranám. Kvůli tomu, že se rozhovory týkaly také dětí, jsem s prvními schůzkami s rodinou, které proběhly ještě před samotným rozhovorem, počkala na období po letních prázdninách.

Při osobní schůzce jsem ve stručnosti popsala svůj výzkum a navrhla další schůzku, kde by již rozhovor proběhl. Během této schůzky byly získány základní informace o rodině, které jsou uvedeny v informačních tabulkách. Prarodičům jsem dala čas na rozmyšlenou. Když souhlasili, domluvili jsme se na další schůzce. Důležitou otázkou první schůzky se staly děti. S ohledem na věk dětí jsem vytipovala některé rodiny, kde by bylo možné provést rozhovor také s nimi.

Samotné rozhovory většinou probíhaly na žádost prarodičů u nich doma. Tuto volbu jsem vítala. Je to prostředí, kde se cítí nejlépe a mohou se tak beze strachu projevit. Pro děti je to rovněž prostředí, kde se cítí bezpečně. V jednom případě jsem respektovala přání rodiny a sešli jsme se v příjemné kavárně. Rozhovory s pomocí diktafonu či poznámkového bloku trvaly přibližně 45 minut. Pokud to situace dovolila, mluvila jsem nejprve s prarodiči. Poté ve vedlejší místnosti s dítětem, tak aby nebylo ovlivněno při odpovědích prarodičem, ale aby se naopak ani nemuselo cítit nekomfortně z jejich nepřítomnosti. Byli jsme domluveni na přerušování rozhovoru, pokud by to bylo z nějakého důvodu zapotřebí.

6. Transkripce a analýza získaných dat

Díky rozhovorům bylo nashromážděno mnoho dat v neupravené textové podobě. Bylo zapotřebí tato data zpracovat, aby mohla být následně analyzována.

Doslovná transkripce, která se jevila jako nejlepší způsob zpracování dat je převedení mluveného slova do textové podoby. Jde o časově velmi náročný proces, který je ale pro vyhodnocení dat podmínkou. (Hendl, 2005) V textu zůstala zachována nespisovná slova i dialekt, které během rozhovoru zazněly.

Při přepisování jsem doplnila občasné komentáře – kurzívou v závorce, které odpovědi a situace doplňují tak, jak tomu během rozhovoru bylo. Doslovná transkripce byla využita u jedné rodiny, která souhlasila s diktafonem. U ostatních rodin musela být doslovná transkripce provedena během rozhovorů.

Pro zpracování dat byla použita zakotvená teorie a konkrétně její část otevřeného kódování. Tuto metodu analýzy dat vytvořili Strauss a Glaser roku 1967. Během následujících let byla metoda dále upravována. Zakotvená teorie se poté dělí dle způsobu kódování na:

- Otevřené kódování
- Axiální kódování
- Selektivní kódování

Pro účely BP bylo zvoleno jako nejvhodnější **otevřené kódování**. Výzkumník prochází připravené texty a opatřuje některá slova a témata podobného významu kódy. Když je text převeden do kódů a nové kódy již badatel nenachází, je nutná jejich kategorizace – tedy zobecnění. Po vytvoření kategorií se podobné kódy začleňují pod příslušné kategorie.

Metody otevřeného kódování se mohou lišit. Je možné kódovat každé slovo zvlášť nebo postupovat po větách či odstavcích. Smyslem ovšem zůstává tematické rozkrytí textu. (Hendl, 2005)

Švaříček a Šedřová (2007) popisují otevřené kódování jako rozdělení textu na jednotky, kterým se přidělí kód. Poté vytváříme z kódů kategorie. Jako kódy můžeme použít odborné termíny nebo výrazy, které používají sami respondenti.

Je potřeba vyvarovat se častým chybám, které se při kódování vyskytují. Patří mezi ně zejména nepřesné kódování anebo kódování nadměrné, které nám ve výsledku práci velmi znesnadňují. (Švaříček a Šed'ová, 2007)

Po pečlivé analýze rozhovoru vzniklo celkem 10 kategorií, které byly následně přiřazeny k příslušným dílčím otázkám. V níže uvedených tabulkách jsou uvedeny jednotlivé kategorie a subkategorie a kódy, které je sytily.

Přehled vzniklých kategorií a kódů v rámci jednotlivých výzkumných otázek		
	Kategorie a subkategorie (SK)	Příslušné kódy
DVO1	1. Pravidla a nároky vs. shovívavost	
	SK 1. Vyžadování poslušnosti a plnění povinností	domácí povinnosti, rodinná pravidla, snaha o nerozmazlování, způsoby kontroly dítěte, vedení k zodpovědnosti, přísnost a důslednost
	SK 2. Absence povinností a rozmazlování dětí	žádné povinnosti, povolení zakázaného, odpuštění povinností
	2. Snaha předat vnoučatům "hodnoty pro život"	zdraví, hodnota peněz, lepší život, jiný život než mají rodiče, škola a pomoc se školními povinnostmi
	3. Změny u prarodičů díky péči o vnouče	finanční problémy, náročnost situace, nová energie, nedostatek sil, pocit potřeby, podřízenost vnoučeti, střídání rolí
	SK 1. Negativně pociťované změny	finanční problémy, náročnost
	SK 2. Pozitivně pociťované změny	nová energie, pocit potřeby
	4. Výchovného působení v rámci rodiny	
	SK 1. Sjednocenost výchovného působení	soulad prarodičů
	SK 2. Rozpory ve výchovném působení	rozpory ve výchově prarodičů
DVO2	1. Touha vychovávat dobře vs. realizace výchovy	
	SK 1. Snaha neopakovat chyby po rodičích dětí	uznání špatné výchovy, lítost nad výchovou rodiče dítěte
	SK 2. Podobnost ve výchově dětí a vnoučat	shodná výchova, neschopnost vychovávat jinak
	3. Ovlivnění výchovy vnoučat výchovou samotných prarodičů	
	SK 1. Pozitivní ovlivnění současného výchovného působení prarodičů jejich vlastní výchovou	snaha o opakování vlastní výchovy, spokojenost s vlastní výchovou
	SK 2. Negativní ovlivnění současného výchovného působení prarodičů jejich vlastní výchovou	nezájem rodičů, nespokojenost s vlastní výchovou

Tabulka č. 5: Kategorie a kódy vzniklé při analyzování získaných rozhovorů – 1. část

Přehled vzniklých kategorií a kódů v rámci jednotlivých výzkumných otázek		
	Kategorie a subkategorie (SK)	Příslušné kódy
DVO3	1. Různé způsoby odměňování - od materiálních po prožitkové	zvýšení kapesného, kupování darů, příspěvek na bydlení, zábava
	2. Trestání ano, ale co nejméně	
	SK 1. Druhy trestů (od zákazů přes fyzické trestání)	snížení doby užívání počítače, zákaz setkání s kamarády a chození ven, fyzický trest, snížení kapesného
	SK 2. Nízká četnost používání trestů s rostoucím věkem dětí	není potřeba užívat tresty, díky vyššímu věku dítěte již nejsou tresty zapotřebí
	3. Spolupráce na pravidlech	sepsání dohody, plánování dohody, upravení pravidel
DVO4	1. Vděčnost za péči prarodičů	poděkování, vyjádření vděčnosti
	2. Potřeba větší volnosti	omezení a kontrola ze strany
	3. Pocit nondiference v kontextu výchovy prarodiči při porovnání s vrstevníky	cítí se stejně, nevnímá rozdíly

Tabulka č. 6: Kategorie a kódy vzniklé při analyzování získaných rozhovorů – 2. část

7. Vyhodnocení a interpretace výzkumných otázek

Aby mohly být výsledky vyhodnoceny a následně interpretovány, rozdělila jsem si výzkum na části dle výzkumných otázek, jejich podotázek a kategorií. Následně byl po těchto částech a vzniklých kategoriích interpretován.

7.1. DVO 1: Jak probíhá výchova vnoučat v péči prarodičů?

Úvodní dílčí výzkumná otázka se podívá na problematiku výchovy dětí v péči prarodičů z pohledu jejich povinností, výchovných cílů či sjednocenosti výchovného působení ve zkoumané rodině. V neposlední řadě odpoví na to, zda dochází u prarodičů díky této péči k nějakým změnám nebo zda vnoučata rozmazlují.

První oblast, která se v rozhovorech často opakovala se týkala toho, zda mají děti v péči prarodičů nějaké povinnosti a zda je od nich vyžadována poslušnost. Byla tedy nazvána jako **poslušnost a plnění povinností**.

První respondentka Eva uvedla, že jejich rodina má svá pravidla a vnuk Patrik je musí dodržovat, jinak přichází trest. Odpověděla toto: „*Doma musí poslouchat, uklízet si věci a pomáhat. Nesmí flákat školu. Než jde ven, musí mít hotové úkoly a být naučený. Děda se ho snaží naučit chlapské věci, které by se mu v životě mohly hodit. Pokud chce někam jít, musí dodržet dobu návratu nebo dát aspoň vědět, že se zpozdí*“. Zde je patrné, že Patrik má své povinnosti a jsou nastavená pravidla. V případě, že něco nedodrží, přichází trest, který bude více popsán ve třetí výzkumné otázce.

Další odpovídající Martin jasně uvedl, že Jakub žádné povinnosti, co se domácnosti týče neměl. Povinnosti, které po něm byly požadovány sestávaly hlavně z plnění školních úkolů a učení se na zkoušky. Jako jistou povinnost, kterou od Jakuba vyžadoval, byly pravidelné schůzky během festivalů. Uvedl, že vždy jel na festival s vnukem a měli smluvené místo, kde se v určitou dobu sejdou – nechtěl, aby se za něho vnuk styděl, tak byl v ústranní zábavy. Tam ho dle jeho slov očuchal a dal mu další peníze do doby, než se měli opět sejít. V souvislosti s kontrolou dítěte ještě Martin uvedl, že vnuka často kontrolují i nyní, když už s nimi nebydlí. Kontroly probíhají pomocí častých telefonátů a vyzvídání.

Poslední v pořadí Jana přímo o daných povinnostech nehovořila. Klára ji dle jejích slov ráda pomáhá, především v kuchyni. Nyní má na starost vynášení koše a pomoc s nádobím. Dále uvedla, že vnučka pomáhá sousedovi na zahradě. Když jde s kamarádkami ven, musí babičce vždy zavolat.

Díky odpovědím na první dílčí otázku můžeme vypořádat, že v rodinách R1 a R3 mají děti své povinnosti. Jedná se zejména o povinnosti v domácnosti a povinnosti školní. Častá je taky kontrola dítěte. Pokud je dítě mimo domov, musí se ve zkoumaných rodinách hlásit alespoň přes mobilní telefon, který se tak stává prostředkem kontroly. Podobnou povinnost praktikují také v rodině Martina, kde sice vnuk nemá žádné domácí povinnosti, zato jsou pro rodinu důležité školní povinnosti, na kterých si zakládá a poté nutnost schůzek během akcí a festivalů, které primárně slouží ke k tomu, aby zkontroloval, zda není vnuk opilý a mohl mu dát další peníze.

Druhá oblast nazvaná **výchovné cíle** se zaměřila na to, čeho chtějí prarodiče při výchově dětí dosáhnout.

Respondent Martin na otázku odpověděl, že cílem je zejména dokončení školy. Vyjádřil se takto: „*Ano, snažíme se, aby letos odmaturoval a měl aspoň to vzdělání*“. Dále zmiňuje problémy s alkoholem, které má jeho vnuk Jakub.

Druhá odpovídající Jana řekla, že je pro ni důležité, aby z vnučky Klárky vyrostla dle jejích slov normální holka. Jana klade důraz zejména na to, aby Klára znala hodnotu rodiny a v budoucnu si rodinu založila a byla šťastná.

Víc se k otázce rozovídala Eva z první rodiny: „*Po všech karambolech, co nám život přinesl, je pro mě opravdu nejdůležitější zdraví našeho Páti, aby dodělal školu a v životě se mu vedlo lépe než jeho matce*“. Eva ještě dodala, že je pro ni důležité, aby vnuk znal hodnotu peněz a věděl, že nejprve musí v životě zaplatit co je potřeba a teprve potom přichází zábava. Uzavřela tím, že si pro Patrika přeje dobrý a spokojený život.

Pokud shrneme všechny odpovědi, zjistíme, že pro dvě rodiny je důležité, aby dítě dokončilo vzdělání. Poté se již odpovědi u jednotlivých odpovídajících rozcházejí.

Někteří považují za cíl výchovy, aby si děti osvojily hodnotu rodiny a také peněz. Dva respondenti se poté shodli na názoru, že chtějí, aby se jejich dítě mělo lépe než jeho rodič. Jana neopomněla zmínit, že je pro ni nejdůležitější zdraví jejího vnuka.

Větší množství odpovědí se dotýkalo změn u prarodičů a vznikla tak oblast **změny u prarodičů díky péči o vnoučata**. V této oblasti se mísily odpovědi zdůrazňující příval energie a omládnutí, ale také úbytek sil. Prarodiče dále zmiňovali některé své obavy, které z výchovy vnoučete vyplývají.

Eva z první rodiny potvrdila, že ji výchova vnuka sebrala hodně sil, ale že ji také hodně dala. Upozornila na to, že s Patrikem nemůže držet krok v oblasti techniky a sportu. Co se týče

školních povinností, Eva řekla, že na některé předměty bohužel nestačí a domlouvají Patrikovi doučování. Eva ještě vyjádřila obavu nad tím, zda se Patrikovi stále ve škole nesmějí kvůli prarodičům a zda se za ně vnuk nestydí.

I respondentka Jana se vyjádřila k tomu, jak se snaží držet s vnučkou krok. *„Je jasný, že mě omezuje zdraví, ale vymýšlíme aktivity tak, aby byly pro obě. Snažím se s vnučkou držet krok, abych ji mohla být pořád na blízku. Věk musí jít stranou, teď mě potřebuje“*. Jana dodává, že je ráda, že je u ní vnučka. Po smrti manžela by zůstala sama. Jana také podotkla, že ji vlastně vnučka připomíná ztracenou dceru. U Jany lze pozorovat úvahu, že pokud nebude s vnučkou držet krok, stane se pro ni nepotřebnou.

Martin se při této otázce poprvé podíval na svoji manželku, která po celou dobu rozhovoru seděla tiše vedle něho. K otázce řekl: *„Babička (manželka) vedle něho omládl a dával nám hodně energie. Teď už nás to hodně vysíljuje“*.

Odpovědi na tuto otázku se zdají být různorodé. Prarodiče zmiňují energii, kterou díky situaci získali, ale také uvádějí, že jim to naopak síly ubírá. Zajímavý je postřeh paní Jany, která se domnívá, že pokud nebude s vnučkou držet krok, už ji vnučka nebude potřebovat. Narážíme zde tedy na to, že se Jana chce cítit potřebná. V rámci otázky zazněla také obava paní Evy, která se bojí posměchu ze strany vnukových kamarádů a toho, zda se za ně nestydí.

V pořadí čtvrtá oblast nesoucí název **výchovné působení v rodině**, se zabývala tím, zda oba prarodiče přistupují k výchově vnoučete stejně nebo zda se ve výchově rozcházejí.

Paní Jana, které již manžel zemřel, k tomu krátce dodala: *„Můj manžel zemřel, když bylo Klárce pět let. Do té doby jsme se nikdy o těchto věcech nedohadovali. Rozuměli jsme si“*.

O shodě s manželem hovořila také Eva. Ta uvedla toto: *„Musíme se vzájemně podporovat. Velkou změnou byl přístup manžela k výchově Páti, uvědomil si, že rozmazlováním by mohl vnukovi zničit život, tak jak se to stalo u Ivany. Ve většině názorů se shodneme, a pokud ne, rozhodně to neřešíme před Patrikem. Teď už víme, že Patrik musí vědět, že co jeden zakáže, druhý nedovolí“*. Zde se opět odráží fakt, že prarodiče nechtějí opakovat chyby z výchovy vlastních dětí. Jedna z chyb byl právě rozdílný přístup k výchově.

Manželka Martina, při této otázce poprvé nenechala odpovědět manžela, ale odpověděla mi sama. Řekla, že výchovu mají s manželem rozdělenou. Ona obstarala jídlo, oblečení a také si s vnukem hrála. Martin se pak věnoval vnukovi prostřednictvím školních povinností. Do ničeho si nezasahovali a každý měl to své. Dále odpověděla, že se často hádají kvůli tomu, že vnuk dostává velké finanční odměny nebo má slíbené auto za maturitu, což se jí nelíbí. Vzápětí dodala, že je vždycky po jeho (myslí Martina).

Z odpovědí je patrné, že v rodině R1 a R3 panovala shoda ve výchově dítěte. Ať už to byla shoda od samého začátku, jako tomu bylo u Jany nebo změna, která vedla k jednotné výchově u Evy. Důležitý je také výrok Evy, pro kterou je důležité, aby případné neshody neřešili před vnukem.

U rodiny Martina dochází v této otázce k velkým sporům. Již při rozhovoru byly znát velké emoce, které kolem toho panují. Martinova manželka nesouhlasí s výchovou manžela, ale zároveň uznává, že on má u nich v rodině poslední slovo.

Výzkum se také zabýval **rozmazlováním dítěte**. Nebylo zapotřebí, aby byla otázka ohledně rozmazlování dětí položena přímo. Již během otázek na výchovu a povinnosti bylo patrné, zda prarodiče dítě rozmazlují či nikoli.

Respondentka z první rodiny Eva již během několika jiných otázek problematiku rozmazlování zmínila. Uvedla: „*Jsem rozhodně přísnější a důslednější. Vnuka milujeme, ale opravdu nerozmazlujeme. Vzhledem k okolnostem jsem nemohla být typická rozmazlující babička, ale musela jsem začít myslet víc, jako kdybych byla jeho matka*“. V odpovědi si můžeme všimnout, že Eva předpokládá, že babičky jsou v běžném životě spíše rozmazlující, vzhledem k životní situaci, se ale musela zachovat jinak.

Jana svou odpovědí na některé otázky rozmazlování připouští. Uvedla, že se snaží Kláře kupovat věci navíc, aby ji vynahradila mámu nebo ji povolí něco, co sama zakázala. Uznala, že to s ní vnučka umí a často se jí podřizuje. V souvislosti s otázkou ještě řekla, že se vnučce občas nechce nic dělat. V tom případě věc udělá za ní a odůvodní si to tím, že to zvládne sama.

Nejvíce připouští rozmazlování Martin z druhé rodiny. Uznal, že i díky tomu, že Jakub neměl žádné povinnosti, jak bylo řečeno v předešlé výzkumné otázce, byl rozmazlovaný. Od mala s ním jezdil na dovolené a různé festivaly (bez manželky), vždy za Jakuba všechno udělal a vše mu sehnal. Také mu kupoval vše, co chtěl. S rozmazlováním souhlasí i jeho žena, která odpověděla, že když mu něco zadala, stejně to za něho později udělala.

V páté dílčí otázce můžeme vidět převahu rozmazlujících rodin. Zejména u Martina je rozmazlování více než patrné.

Pravým opakem se stává rodina Evy, která se již poučila z rozmazlování vlastní dcery a u vnuka volí jinou a přísnější výchovu.

Pokud shrneme oblasti vztahující se k první dílčí výzkumné otázce, zjistíme, že děti ve zkoumaných rodinách mají nějaké povinnosti. Mezi ně nejčastěji patří domácí práce, školní povinnosti, ale také nutnost se prarodičům ohlašovat, když jsou mimo domov.

Co se týče výchovných cílů v rodinách, jde zejména o to, aby se dítě mělo lépe než jeho rodiče, aby znalo hodnotu peněz a samotné rodiny. V jednom případě byl nejvíce vyzdvihován cíl spojený s dostudováním.

Změny prarodičů díky péči o vnučata se také různily. Převládalo však přesvědčení, že to bylo správné rozhodnutí a nelitují toho. Byla zmíněna nová energie v souvislosti s příchodem vnučete do rodiny. Na druhou stranu byl popsán také úbytek sil. V odpovědích se také vyskytovaly obavy z přijetí prarodičů v roli rodičů. Šlo především o strach z toho, že se za ně vnuče stydí.

Předposlední oblast přinesla odpovědi na problematiku sjednoceného výchovného působení na dítě. V případech rodin R1 a R3 panovala mezi prarodiči shoda a případné rozpory řešili bez přítomnosti dítěte. Jedna odpověď však byla opačná. V rodině R2 panuje rozpor mezi výchovným stylem babičky a dědy, který ovšem nikterak neřeší.

Poslední bod patřil rozmazlování vnučat. Rozmazlování připustili ve větší či menší míře rodiny R2 a R3. Rodina R1 naopak rozmazlování odmítá a volí jiný styl výchovy.

7.2. DVO 2: Jaké jsou důvody pro styl současné výchovy dítěte prarodičem?

Na druhou dílčí výzkumnou otázku v pořadí mi pomohly odpovědět 3 oblasti vyskytující se v rozhovorech. Nyní přistoupím k jejich interpretaci.

Úvodní oblast, která se v rozhovorech často objevovala byla nazvána jako **náprava chyb z výchovy dětí ve výchově vnučat**. Toto téma vyvolalo u dotazovaných často velmi silné emoce. Většinou však odpověď naznačovali již během rozhovoru. Respondentka Eva odpověděla na otázku takto: „*Ano, snažíme se neopakovat chybu, kterou jsme bohužel u dcery udělali. Jsme rozhodně přísnější a důslednější*“. Eva dále uvedla, že její dcera Ivana si díky nenastaveným pravidlům začala diktovat podmínky. Až v tu chvíli se snažila Eva o změnu výchovného přístupu, ale bohužel již bez úspěchu.

Odpovídající Jana několikrát zmiňovala, že vychovává vnučku stejně. Největší obavu má z toho, že se bude opakovat osud její matky, která ji opustila v nemocnici a později zemřela na předávkování. Jana ovšem netuší, v čem chybu udělala. Třetí respondent Martin si chybu ve výchově nepřipouští a na otázku odpovídal takto: „*Nemyslím, si že bychom někde udělali chybu. On se prostě člověk hodně změní alkoholem, tím to je. Ale za to já přece nemůžu*“.

Z odpovědí rodin R1 a R3 je patrné, že se opakování chyb obávají, v případě rodiny R3 babička neví, kde chybu udělala. Výjimkou je Martin, který má sám problém s alkoholem (dle slov jeho ženy). Ten se domnívá, že chybu neudělal a vinu vidí především v užívání alkoholu.

Ráda bych poukázala na fakt, že většina dotazovaných je schopna si chybu uvědomit a pokouší se ji napravit.

Jak již napovídá předešlé téma, ani v další vzniklé oblasti pojmenované jako **shodná výchova dětí a vnoučat**, nebyly odpovědi jednotné. Jak jsem již výše uvedla, Eva přistoupila k razantní změně ve výchově. Zatímco svou dceru Ivanu s manželem rozmazlovali, u vnuka Patrika jsou přísnější a důslednější. U respondentky Jany se opět objevila nejistota z toho, že fakticky netuší, v čem chybu udělala. Otázku výchovy své dcery komentovala takto: „*Holky (společně s druhou dcerou) měly normální režim. Musely mít hotový úkoly a pomáhat mi v domácnosti. Rozhodně jsme je nerozmazlovali, ale nemyslím si, že bychom byli nějak moc přísný. Prostě normální výchova*“. Dále zmiňovala, že svou vnučku Kláru vychovává stejně jako kdysi své dcery.

Odpovídající Eva opakovala, že vnuka vychovávají jinak než dceru Ivanu. Zmiňovala povinnosti uvedené již v předchozí výzkumné otázce, které Patrik má. Rozmazlující výchovu tedy vyměnila za výchovu, ve kterých jsou nastaveny hranice. Z jejího projevu byla cítit lítost nad výchovou dcery Ivany a chyb, kterých se tam dopustila.

Poslední respondent Martin se k této otázce vyjádřil tak, že vychovává všechny kluky (syny a vnuka) stejně. Dodala, že jinak to ani neumí.

U této otázky je zjevná provázanost s otázkou předchozí. Respondenti odpovídali různorodě. Ve dvou případech dochází ke shodné výchově rodičů i vnoučat. Jedna odpověď byla odlišná – respondentka zásadně změnila styl výchovy vnuka oproti jeho matce.

Další zmiňovaná oblast týkající se prarodičů nesla název **ovlivnění vlastní výchovy při výchově vnoučete**. Tato otázka opět přinesla různé odpovědi. Martin popisoval svou výchovu tak, že se o něho rodiče moc nezajímali. Dodal, že si nemyslí, že by si z toho bral příklad. Dle něho je výchova velmi intuitivní a ničeho se při ní nedrží.

Eva k této otázce říká, že ji rodiče učili, aby byla zodpovědná za svoje činy a případně i za následky. Připouští, že u Ivany se této výchovy nedržela. Vzápětí dodává, že u vnuka Patrika se tím bude opět řídit.

Odpovídající Jana odpověděla na otázku jednoznačně: „*A víte, že asi i jo? Maminka nám taky vždycky vštěpovala, že rodina je to nejdůležitější. Já tak chovala dcery a teď tak vychovávám Klárku. Maminku jsem měla moc ráda, byla to moudrá žena*“.

Zde můžeme pozorovat, že respondenti R1 a R3 bylo jistým způsobem inspirováni tím, jak byli kdysi vychovávaní sami.

Pokud se podíváme na všechny odpovědi v rámci této otázky, zjistíme, že prarodiče z rodiny R1 a R3 něčím ve výchově inspirují. Nejčastěji je tou inspirací chyba ve výchově dítěte, kterou chtějí prostřednictvím výchovy vnoučete napravit. Dalším důvodem pro volbu konkrétní podoby výchovy je fakt, že opakují výchovu, kterou zažili sami v období dětství.

V neposlední řadě se vyskytuje taky častá podobnost výchovy dětí a vnoučat. V případě rodiny R2 byla odpověď taková, že jde pouze o intuici a nic jiného v tom není.

7.3. DVO 3: Jaké tresty a odměny jsou při výchově využívány?

Aby mohla být zodpovězena třetí dílčí výzkumná otázka, bylo zapotřebí ji rozdělit do oblastí, které se zaměřují na konkrétní podoby trestů a odměn, na četnost trestů a v neposlední řadě na to, zda jsou tresty a odměny založené na vzájemné dohodě mezi vychovávajícím a vychovávaným.

Díky oblasti nazvané **formy odměn** se dostáváme k tomu, jak prarodiče své vnoučata, která vychovávají, odměňují. Škála odpovědí byla opět pestrá.

První respondentka Jana při otázce zaměřené na tresty a odměny přiznává, že s financemi na to nejsou úplně nejlépe, ale snaží se, aby vnučka Klára nestrádala. Dále odpovídala, že vnučka má ráda, když u ní můžou kamarádky přespat a uspořádá se dětský večírek. Jana se tuto skutečnost snaží brát jako podnět k odměně. Dalším způsobem odměňování v této rodině je koupě oblečení. Nejčastěji poté Kláru odměňuje za to, že pomáhá v domácnosti a má hezké vysvědčení.

Další odpovídající Eva také v počátku uvedla těžkou finanční situaci, zejména v prvním období péče o vnuka Patrika. Na otázku odpověděla takto: „*Patrik je už ve věku, kdy si chce občas vyjít s kamarády nebo si něco koupit. Proto mu s dědou dáváme pravidelné kapesné na účet*“. Z odpovědi můžeme vyčíst, že odměnou je v tomto případě kapesné a možnost jít s kamarády ven.

Finanční odměna nejvíce zaznívala z odpovědí Martina, který uvedl toto: „*A odměny? Že dostane auto, když udělá maturitu. Ještě šetří manželka peníze, co jeho táta přispívá na živobytí a investuje se to potom do jeho bydlení*“. Zde si můžeme povšimnout, že od kapesného se ve finančních darech dostáváme daleko výše. Za odměnu považují koupě auta, které má sloužit také jako motivace u blížící se maturitní zkoušky vnuka. Dalším nemalým finančním příspěvkem se v tomto případě stává velký příspěvek na bydlení, který je ušetřený z peněz, které zasílal jeho otec. Martin v souvislosti s touto otázkou ještě odpověděl, že za odměnu

považuje i to, že vnuka všude vždy vozil. Dále uvedl, že když byl vnuk menší, dostával nejčastěji jako odměnu čokoládu.

Pokud shrneme formy odměn, které se užívají ve zkoumaných rodinách, zjistíme, že nejčastější odměnou se stávají finance, které mohou mít různou podobu. Rodina R3 za peníze vnučce kupuje oblečení, rodina R1 odměňuje financemi prostřednictvím kapesného. Rodina R2 poté finance investuje do koupi auta pro vnuka, dále do pořízení bydlení.

Zde si můžeme všimnout, jak velké rozpětí v oblasti finančních darů v rodinách panuje. Někdo považuje za dar oblečení, jiný auto. Samozřejmě musíme brát ohled na finanční situaci jednotlivých rodin a také věk vnučete.

Druhou nejčastější odměnou se poté stává umožnění setkání s přáteli a zábava s tím spojená.

Na rozdíl od předešlé otázky, která byla zajímavá svým velkým rozsahem, se zde v oblasti týkající se **forem trestů**, vyskytovaly podobné formy trestů u všech rodin.

Respondent Martin opět nejprve uvedl, že když byl vnuk menší stačil jako trest zvýšený hlas, teď už to na něj dle jeho slov nestačí. V současné době pak nejvíce používají jako trest zákaz používání počítače. Na užívání počítače měli dříve i sepsaný dokument, který oba podepisovali. Ještě uvedl, že se pokouší vnukovi zakazovat alkohol, ale mívá se to účinkem.

Eva z první zkoumané rodiny se s Martinem na odpovědi částečně shodla, když uvedla: *„Jako u každého pubertáka je v dnešní době samozřejmě největším trestem zákaz počítače“*. Jako další trest v této rodině je snížení kapesného.

Jana byla jedinou odpovídající, která v odpovědi počítač nezmínila. U Jany si můžeme všimnout, že využívá stejné věci pro trest i odměnu. Uvedla, že největším trestem pro vnučku je to, když nemůže za kamarádkami. Tuto skutečnost uvedla také v předešlé otázce týkající se odměn. Dále se Jana jako jediná zmínila o fyzických trestech. *„Když byla menší, dostala několikrát na zadek, když se vztekala. Teď už je rozumná“*.

Pokud se podíváme na různé formy trestů, které rodiny využívají, všimneme si, že většina se shoduje na zákazu užívání počítače. Také můžeme pozorovat shodu v případě respondentky Jany, která užívá jednu věc jako odměnu i trest, dle situace. Jako trest bylo uvedeno i dostání na zadek, to ale bylo spojeno hlavně s nižším věkem dítěte.

Domluva s dítětem na pravidlech se jako třetí oblast zaměřila na to, zda pravidla a s nimi související odměny a tresty, jsou výsledkem vzájemné dohody mezi prarodičem a vnoučete nebo jestli byla určena pravidla bez dohody s dítětem.

Odpověď na tuto otázku již odpovídající Martin zmiňoval dříve. Připomeňme si, co uvedl v souvislosti se zákazem užívání počítače: „*Jo, a dokonce jsme měli takový papír, kde bylo napsáno, za jakých podmínek může k počítači a za jakých ne. Dole byl uvedený datum a oba jsme to podepsali*“. Z odpovědi lze usoudit, že se v tomto případě jedná o vzájemnou dohodu, která je díky podpisům považována za vážnější.

Eva z první rodiny se vyjádřila k otázce obdobně. Uvedla toto: „*S blížící se pubertou se snažil pravidla měnit. Což dovedu pochopit, takže po vzájemné dohodě jsme se shodli na některých změnách. Na všem jsme se společně domluvili. A podmínkou bylo, že budu vždy vědět, kde a s kým je*“. I v tomto případě tedy došlo na dohodu mezi prarodičem a dítětem.

Poslední odpovídající Jana odpověděla odlišně. Uvedla, že zatím pravidla společně neprobíraly, protože se domnívala, že je na to Klára příliš malá (13 let). Přiznala, že ji měla stále za malou holčičku. V závěru konstatovala, že by si o tom někdy měly promluvit.

Jak je z odpovědi patrné, ve většině případů se jedná o dohodu mezi vychovávajícím a vychovávaným. V případě Martina byla dokonce domluva podložena „dokumentem“. V posledním případě k dohodě ještě nedošlo, ale respondentka to má v úmyslu.

Díky otázce zaměřené na tresty, jsme se také dostali k problematice **četnosti užívání trestů**.

V odpovědi na toto téma došlo na shodu u respondentek Evy a Jany. Jana k této otázce uvedla: „*Tresty moc nepoužívám*“. Nyní se zmínila o výše zmíněném trestu v podobě zákazu setkání s kamarádkami a pokračovala: „*Ale moc ho nepoužívám, přijde mi to tvrdé*“. Obdobně se vyjádřila k otázce i Eva: „*Naštěstí tresty nemusíme často používat. Patrik je rozumný kluk*“.

Odpovídající Martin k tomuto tématu příliš neřekl. Ze společného rozhovoru je patrné, že nevědí, jak by Jakuba potrestali. V současné době s nimi již Jakub nebydlí a trestání tedy pozbývá smyslu.

Z většiny odpovědí vyplývá, že prarodiče se k častým trestům příliš neuchylují. Tresty většinou používají výjimečně. Při této otázce zazníval i fakt, že s vyšším věkem není potřeba dítě často trestat.

Při shrnutí třetí dílčí výzkumné otázky se dostávám k tomu, že tresty a zejména odměny jsou různorodé v souvislosti s finanční situací rodiny. Vyskytuje se zde velký rozsah od

kupování oblečení, kapesného až po koupení auta. Můžeme vidět i různé přístupy k odměnám v rodině. Některé odměňují za pomoc v domácnosti a jiné za úspěšné složení maturitní zkoušky.

Otázka trestů již nebyla natolik odlišná. Jako nejčastějším trestem se jeví snížení kapesného a finančních prostředků, omezení užívání počítače a dále také zákaz vycházek a s tím spojené setkání s kamarády. V jednom případě byl popsán fyzický trest v podobě plácnutí na zadek, ale opět byl spojen s nižším věkem dítěte.

Rodiny ovšem tresty nevyužívají dle odpovědí často. V souvislosti s nízkou četností užívání trestů zmiňují již vyšší věk dítěte a nepotřebnost trestů v tomto období.

V rodinách R1 a R2 poté šlo o společné nastavení pravidel a s tím spojených trestů a odměn. Můžeme pozorovat, že se rodiny snaží na všem domluvit a měnit pravidla společně s vyšším věkem dítěte a vzhledem k jeho jiným potřebám. V případě Jany zatím k dohodě nedošlo, ale začala o dohodě uvažovat. Můžeme si povšimnout, že dohody se týkají zejména problematiky trestů. Tresty jsou tedy dohodou ošetřeny. Odměny v dohodách zmíněny nebyly a prarodiče jsou tak dle rozhovorů benevolentnější v jejich udělování.

7.4. DVO 4: Jak na styl výchovy prarodičů reaguje vnouče?

Poslední výzkumná otázka byla zaměřena na samotné děti. Rozhovor byl tedy proveden přímo s nimi. Otázka je opět rozdělena do 3 dílčích otázek, které se snaží odpovědět na základní výzkumnou otázku.

V oblasti směřující k tomu, **jak je u prarodičů cítí, děti v péči prarodičů** nejčastěji vyjadřovaly nejrůznější způsoby vděčnosti za to, že se jich prarodiče ujali.

Patrik z první zkoumané rodiny odpověděl takto: „*Babička a děda jsou moje rodina. Jinou rodinu nemám. Na mámu si nepamatuju a tátu vůbec neznám. Já se s nimi ani vídat nechci. U babičky jsem doma. Nic mi tady nechybí. Mám je moc rád, kdyby si mě nenechali, asi bych skončil v dětském domově*“. Dále uvedl, že je za jejich péči vděčný a moc jim za to děkuje, v závěru řekl, že by jim tuto péči někdy rád oplatil.

Obdobně jako Patrik odpověděla také Klára. Také zmínila, že má babičku moc ráda a že se u ní má dobře. Uvedla, že s babičkou ráda vaří a rády si spolu hrají. Poté ještě řekla, že byla dřív ráda, když ji babička četla pohádky.

Na tuto otázku neodpověděl jednoznačně jediný Jakub z druhé rodiny. Na otázku odpověděl: „*Když jsem tam nedávno ještě bydlel, tak jsem se cítil dobře. Jsem rád, že si mě někdo vzal a nemusel jsem do děčáku. Jinak nevím, co bych k tomu řekl. Ted' už bydlím sám a myslím, že je to lepší*“. Z této odpovědi lze vyčíst, že je Jakub rád za to, že si ho prarodiče

vzali, ale nastiňuje rodinné nesoulady, které byly popsány v následující otázce. V závěru také Jakub nezapomněl prarodičům poděkovat.

V této otázce je patrné, že takto vychovávané děti cítí ke svým prarodičům vděk. Uvědomují si, že by bez nich skončily pravděpodobně v dětském domově a neměly by se tak dobře. Všechny děti z rodin R1, R2 i R3 také svým prarodičům poděkovaly. Také zaznívala věta, že mají své prarodiče rády. Mladí respondenti odpovídali, že babičku a dědu považují za svou rodinu.

Jediný náznak nesouladu zazněl u Jakuba, který již s rodinou nežije.

Prostřednictvím této otázky se dostáváme k problematice kontroly dítěte a někdy k nesouladu v tom, co by dítě chtělo. Oblast byla příznačně nazvána jako **potřeba změny ve výchově prarodičů**.

Nejvíce na tuto otázku reagoval Jakub, jak už jsem v minulé otázce předeslala. Hovořil zejména o tom, že prarodiče příliš nerespektovali jeho názory. K otázkám řekl: „*Myslím, že to byly hlavně dědy pravidla. Všechno se točilo jen kolem školy. Tak je to i teď. Už abych odmaturoval a měl od toho pokoj. Učení mě nebaví a děda, protože je sám učitel, tak mě do toho nutí*“. Poté se vyjádřil ke kontrole jeho osoby ze strany prarodičů: „*Vadí mi, jak mě pořád kontrolují. Pořád mi píšou, volají a nevěří mi. Někdy mě to tak štve, že dělám věci naschvál*“. Z odpovědi Jakuba je patrné, že mu vadí přílišná kontrola ze strany prarodičů. Dále pozorujeme, že v této rodině se většina věcí odehrává kolem školy. I tlačení do školy a školních povinností není pro Jakuba dle jeho slov příjemné a má pocit nedůvěry.

V podobném duchu se vyjadřuje také Patrik z první rodiny. Myslí si, že prarodiče jeho názor respektují, ale uvádí, že to někdy skřípe. Patrik odpověděl: „*Rád bych chodil víc večer ven. Chtěl bych trochu víc volnosti, ale vím, že se zvlášť babička hodně bojí, abych nezačal kouřit nebo se nechytl nějaké party*“. Je zřejmé, že i Patrik by uvítal více volnosti. K otázce, zda by něco chtěl změnit se vyjádřil, že by byl rád, kdyby měl tu pravou babičku, za kterou se jezdí na prázdniny. Z odpovědi vyplývá, že mu nechybí jeho matka, kterou mu babička nahrazuje, ale právě plnohodnotná babička.

Jediná odpověď, která nekorespondovala s odpověďmi Patrika a Jakuba, byla odpověď třetí respondentky Kláry. Tak naopak odpověděla, že babička často dělá, co Klára chce. Dále uvádí, že ví, že je babička moc hodná a že jí zlobí, i když by neměla. Změnit by Klára chtěla skutečnost, že nemá dědu, který ji moc chybí. Klára se upnula na souseda, který ji dědu připomíná.

V odpovědích z rodin R1 a R3 na tuto otázku se dozvídáme, že by děti v péči prarodičů ocenily více volnosti v rozhodování v tom, co budou dělat. U Jakuba jasně zaznívalo, že rodina jeho názory příliš nerespektuje, a že jim kvůli tomu dělá někdy naschvály.

Pouze v případě Kláry došlo k tomu, že babičce nic nevytýkala a sama přiznala své občasné zlobení.

Na otázku **vnímání rozlišností mezi dětmi, které vychovávají prarodiče a jejich vrstevníky, které vychovávají rodiče** jsem dostala během rozhovorů sjednocenou odpověď od všech odpovídajících dětí.

Patrik se vyjádřil takto: „*Ted' už to беру normálně. Pamatuju si, že se mi jednu dobu ve škole smáli, že mám staré rodiče. Dnes už to všichni mí kamarádi pochopili a nic neřeší. Jinak se necítím – nemám důvod*“. Z odpovědi Patrika vychází, že se jinak necítí, ale že zažil období, kdy to díky rodinné situaci neměl jednoduché.

Klára v této otázce konstatovala, že má prostě starší mamku. Dále řekla, že mají i kamarádky babičku rády, protože je na ně hodná a má pro ně vždy něco dobrého.

Poslední otázku okomentoval také Jakub. Shodně s ostatními odpověděl, že se jinak necítí zejména proto, že u prarodičů žil dlouho a bral to normálně. Také řekl, že to věděli všichni z vesnice a také to brali normálně. Z jeho projevu bylo patrné, že pro něho bylo důležité, že to brali normálně i lidé žijící kolem rodiny.

V odpovědích na poslední otázku panovala shoda. Mladí respondenti z rodin R1, R2 i R3 uvedli, že se jinak necítí. Přes počáteční reakce na situaci v případě Patrika dochází k tomu, že se také jinak necítí.

Po vyhodnocení otázek spadajících pod čtvrtou dílčí výzkumnou otázku, jsem dospěla k názoru, že děti, které vychovávají prarodiče pociťují vůči nim velkou vděčnost a myslím si, že to neberou jako samozřejmost. Také si uvědomují, co by se stalo, kdyby se o ně prarodiče nepostarali. Ve všech odpovědích zaznívalo poděkování za péči prarodičů.

V dalších otázkách vyjadřovaly děti názor, že by potřebovaly od vychovávajících více volnosti a méně kontroly. Jako příklady uváděly situace, kdy nemohou chodit ven s kamarády tolik, kolik by si přály. Dalším bodem byl přílišný nátlak na školu a věci s ní spojené.

Co se týče toho, zda se děti kvůli výchově a životem s prarodiči cítí jinak než vrstevníci, odpovídaly jednoznačně. I přes některé těžké začátky se cítí naprosto normálně a nemyslí si, že by byly jiné než děti v jejich věku.

8. Diskuze

Na tomto místě bych ráda shrnula a rozebrala výsledky, které vyplynuly z předchozí kapitoly.

První výzkumná otázka nám přinesla odpovědi týkající se toho, jak probíhá výchova vnoučat z pohledu dětských povinností, výchovných cílů, sjednocenosti výchovného působení a také často diskutovaného rozmazlování dětí prarodiči a zda nastaly u prarodičů nějaké změny z důvodu péče o dítě.

Jak z rozhovorů vyplývá, děti, které vychovávají prarodiče, mají povinnosti. Povinnosti mívají nejčastěji podobu pomoci s domácností, naplňování školních úkolů nebo ohlašování se prarodičům, když je dítě mimo domov. Zde shledávám, že se tyto rodiny neodlišují od rodin, které jsou složeny z dětí a rodičů. Ve většině takových rodin mají také děti určité povinnosti. Rozhovory sice potvrzují, že děti mají své povinnosti, ale na druhé straně někteří prarodiče také připouští, že mnohdy za dítě věc udělají nebo mu ji odpustí. S tímto tvrzením se shoduje Střelec (1992), který uvedl, že prarodičům bývá vytýkána nedůslednost a přílišná shovívavost.

Otázka výchovných cílů také odpovídá běžným rodinám. S tím rozdílem, že u prarodičů převažují hlavně cíle, aby mělo dítě lepší život. Domnívám se, že běžně fungující rodiny mají tyto cíle většinou konkrétnější a vyhraněnější. Obdobně se vyjadřuje Hauserová – Schönerová (1996), když tvrdí, že rodiče kladou měřítka, požadavky a udávají směr, zatímco prarodiče nazývá vlídnými průvodci.

V problematice sjednoceného výchovného působení na dítě vyšlo, že většina zkoumaných rodin je ve výchově sjednocená. Opak uvedla jedna rodina. Literatura se v souvislosti s tímto tématem zabývá zejména rozdílným působením mezi rodiči a prarodiči, kdy prarodiče často zasahují do výchovy rodičům dítěte (Mertin, 2004). V dobré víře mohou ovšem tímto přístupem dítěti ublížit. Střelec (1992 str. 128) k tomu uvedl toto: „*Dlouhodobé nerespektování zásady stejnosměrnosti požadavků a výchovných vlivů vede vždy k narušení morální rovnováhy dítěte a jeho duševního zdraví*“.

Dalším probíraným tématem byly změny, které u prarodičů nastaly díky péči o dítě. Výsledky rozhovorů se shodují s výrokem Strašílkové (2004), která napsala, že díky kontaktu s dítětem prarodič mládne. Přímou odpověď v rozhovoru zazněla. Mimo to také zazníval opak, kdy prarodiče ztrácí kvůli péči síly, což můžeme uvést do souvislosti s fyziologickým stárnutím organismu a přirozenými změnami lidského těla i duše. Téma úbytku sil uvedl také

Nadační fond J & T (2014). Rovněž zazněla odpověď, že se prarodič chce cítit potřebný. Tento fakt Strašílková (2004) zmiňuje ve své knize také.

Následujícím bodem výzkumu se stalo rozmazlování dětí, které většina rodin přiznala. Matějček (1992) v tomto případě hovoří o rozmazlující výchově a popis této výchovy se shoduje s výše zmíněným rozmazlováním dětí v péči prarodičů.

Druhá výzkumná otázka se zaměřila na fakt, zda existují nějaké důvody, k výběru konkrétních používaných výchovných stylů a metod. Z mých výsledků vyplývá, že prarodiče volí podle několika možností. První možností je napodobení vlastní výchovy, kterou zažili sami, další možností je poté opakování výchovy, kterou použili u svých dětí nebo naopak neopakování chyb ve výchově dětí. Další eventualitou se poté stává pouhá intuice, která není ničím podložená. S výsledky se částečně ztotožňuje Čáp (1996). Ve své knize *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy* (1996) uvedl kapitolu s názvem: *Čím je determinován způsob výchovy*. V publikaci uvádí tři hlavní důvody pro volbu způsobu výchovy. Patří mezi ně osobní vlastnosti a zkušenosti vychovávajícího, vlastnosti a zkušenosti vychovávaných dětí a působení osoby, která je vychovává. Lze usoudit, že první důvod se zcela shoduje s výsledky výzkumu.

Předposlední výzkumná otázka se zabývala problematikou trestů a odměn. Vzhledem k odpovědím, které jsou uvedené v předchozí kapitole usuzuji, že v tomto bodě se běžné rodiny shodují se zkoumanými rodinami. Mezi nejčastější tresty patřil především zákaz počítače, snížení kapesného nebo zákaz vycházek. Jak bylo výše uvedeno, prarodiče mívají jistá pravidla a po jejich porušení či nesplnění přichází trest. U odměn převažovala zejména finanční motivace. Mertin (2004, str. 71) k tomuto tématu napsal: *„Všeobecně je dobré mít bohatý repertoár odměn, abychom je mohli střídat, abychom vždy znovu a znovu překvapili. S výjimkou malých dětí není vhodné pochvalu příliš přehánět, nadsazovat, dramatizovat“*. Přílišná variabilita odměn a trestů v rozhovorech nezaznívala. Zmíněné odměny a tresty se ovšem v některých bodech shodovaly s výčtem uvedeným panem Říčanem (2013), který je citován v teoretické části práce.

Čtvrtá a poslední výzkumná otázka se snažila získat názor samotných dětí, které touto výchovou prarodičů prochází. Negativním prvkem této otázky se stala vícekrát jmenovaná nadměrná kontrola ze strany prarodičů. Popis této kontroly odpovídá výchově, kterou popsal Matějček (1992) jako výchovu protekční. Tato výchova se ve společnosti vyskytuje zejména u starších rodičů, kterými prarodiči v důsledku věci jsou. Podobný popis prarodiče nabízí také

Matějček a Dytrych (1997). Dle jejich typologie se v tomto případě jedná o prarodiče protektory.

Z odpovědí vyzařuje vděčnost dětí za to, že se jim prarodiče ujali. Několikrát prarodičům během rozhovoru také poděkovaly. Na otázku, zda se cítí být jiní, než jejich vrstevníci jednoznačně odpovídaly, že ne. Myslím si, že to skvěle vystihuje poznatek Johna Bowlby, který uvedl Matějček (1995): „*Ve svých výzkumech zjistil, že citový vztah dítěte k „jeho“ lidem (úmyslně neříkám jenom „k matce“, protože takovou osobou může být otec, babička či kdokoliv jiný, kdo se k dítěti mateřsky chová) se zakládá nikoliv na tom, že tito lidé mu působí nějakou příjemnost (že je např. krmí), nýbrž že mu zajišťují pocit bezpečí a jistoty*“.

Z citovaného i rozhovorů vyplývá, že děti potřebují jistotu, kterou jim prarodiče svou péčí poskytují. Jsou si ve všech případech vědomy toho, že bez nich by skončily nejspíše. v dětském domově.

Výrok také shrnuje fakt, že prarodiče mohou v případě potřeby nahradit rodiče, i když někteří autoři uvádějí, že z jejich strany jde hlavně o výchovu doplňující a náhradní. (Střelec, 1992)

Na závěr zbývá vyhodnotit hlavní výzkumnou otázku. Díky dílčím otázkám jsem zjistila, že v rodinách, kde je dítě vychováváno prarodičem, má dítě různé povinnosti a prarodiče je v některých případech vyžadují, rovněž rozdílným způsobem. Ve výzkumu se také vícekrát vyskytuje otázka velké kontroly dítěte ze strany prarodiče. Převládá zde ovšem fenomén rozmazlování, který bývá s prarodičovskou výchovou často spojován. Můj výzkum tento fakt také potvrdil a také podpořil teorie o větší úzkostlivost prarodičů (Matějček, 1992). Přestože zde zaznávají povinnosti i rozmazlování, domnívám se, že se jedná o demokratickou výchovu. Omezujícími prvky ve výchově ze strany prarodičů se stávají nejčastěji finance a zdravotní stav. Tyto limity si prarodiče přiznávají a snaží se jim výchovu přizpůsobit.

V teoretické části byly popsány výhody a nevýhody svěřením dítěte do péče prarodiče. Výzkum jasně potvrdil, že se prarodiče potýkají s nedostatkem sil a energie. Dále potvrdil definovanou nevýhodu, tedy nenaplněné očekávání ze strany dítěte. V rozhovoru zaznělo, že dítěti chybí babička v pravém slova smyslu. Dítě získalo v babičce matku, ale zároveň ztratilo babičku.

Další uvedenou nevýhodou, která se v rozhovorech také vyskytla jsou nedostatečné výchovné schopnosti prarodičů a opakování nevhodné péče. Druhá rodina, kde nastal problém

s alkoholem napříč generacemi byla typickým příkladem toho, jak se opakuje vzorce chování a nevhodné péče a tím i situace rodiny.

Co se týče typologie prarodičů uvedené v teoretické části (Matějček a Dytrych, 1997), z rozhovorů lze usoudit, že prarodiče, kteří se stali součástí tohoto výzkumu, spadají do kategorií obětavci a protektoři.

Tresty, které s prarodiči naopak příliš spojované nejsou, mají v mém výzkumu také své místo. Prarodiče se v tomto případě chovají spíše jako rodiče a používají běžné tresty. Jsou mezi nimi zejména zákazy chození ven, užívání počítače nebo změny kapesného. Odměn pak bylo využíváno v podobě zvýšení kapesného, koupě různých věcí či finanční přispění vnoučeti. Tyto tresty a odměny se shodují s příklady uvedenými v teoretické části.

Zvolené výchovné metody prarodičů byly ovlivněny zejména vlastní výchovou nebo výchovou vlastních dětí, která se buď osvědčila, a tak ji užívali dále nebo naopak nesplnila svůj účel a při výchově vnoučat se prarodiče snaží vyvarovat předešlých chyb. Jak bylo zjištěno, někdy je ovšem výchova pouze intuitivní a o nic se neopírá.

Děti v péči prarodičů se ve výzkumu shodly, že se u prarodičů cítí velice dobře a vyjádřily jim svůj vděk. Druhou stranou mince se poté stává fakt, že dle výzkumu děti potřebují od prarodičů více volnosti. Zjištění potvrzuje Matějček (1992), kterého jsem citovala v teoretické části. Uvedl, že prarodiče mají větší potřebu kontroly a zdůvodňují to tím, že kontrolou zajišťují dítěti jistou bezpečnost. Také tento výsledek koresponduje s otázkou výchovy, ve které od prarodičů zazníval pocit strachu o vnoučata a s ním spojená jejich kontrola. Přesto se vychovávaní necítí být jiní než jejich vrstevníci vzhledem k tomu, že je vychovávají prarodiče a ne rodiče.

9. Závěr

Na tomto místě bych ráda shrnula obsah a cíle, kterými se práce zabývala. Práce pojednávala o problematice výchovy dětí v péči prarodičů.

Díky podpoře odborné literatury byla nejdříve teoreticky popsána stěžejní témata práce. Patřila mezi ně rodina, její typologie a funkce společně s některými poruchami těchto funkcí. Tato kapitola byla důležitá pro porozumění toho, jak by měla běžná rodina fungovat. Poruchy funkcí byly záměrně zmíněny, protože se kvůli nim často dostávají děti do péče prarodičů.

Druhá kapitola se zabývala otázkou samotné výchovy, výchovných stylů a prostředků, které jsou užívány. Také z této kapitoly následně čerpala praktická část, a to zejména v popisu výchovných stylů dotazovaných prarodičů. Závěrem byla uvedena role prarodiče ve výchově.

Poslední kapitola teoretické části se zaměřila na prarodiče. Vymezila jejich osobnost, funkce a typologii.

Teoretická část se stala podkladem pro část následující – praktickou. Druhá část práce měla tedy za cíl odpovědět na otázky týkající se způsobu výchovy dětí v péči prarodičů a užívaných výchovných prostředků. Také odpověděla na to, zda u prarodičů nastaly nějaké změny kvůli péči o dítě. Poslední otázka směřovala na děti a na fakt, jak výchovu vidí ze svého pohledu.

Zjistila jsem, že výchova je vlivem přirozených změn lidského organismu v mnohých ohledech jiná, než je tomu v běžných rodinách. Prarodiče se bohužel nemohou, zejména ze zdravotních důvodů, dětem naplno věnovat ve všech aktivitách. Kompenzují jim to ale velkým množstvím odměn. Odlišnosti také můžeme najít ve větší kontrole dítěte a strachu o něj.

Děti tuto výchovu přijímají s vděkem a poděkováním a jediné co by změnily je zmíněná nadměrná kontrola.

Výsledky výzkumu mě překvapily z toho hlediska, že jsem očekávala, že rozdíly ve výchově rodičů a prarodičů budou více rozdílné. Na rozdíl od svého původního předpokladu, že až na nějaké odlišnosti, které se vyskytují i v normálních rodinách, lze výchovu rodičů a prarodičů srovnávat.

Děti díky péči, výchově prarodičů dostávají šanci na život, který by byl v dětském domově či podobném zařízení jistě odlišný.

Dále bych chtěla zmínit, že jsem při studování literatury na toto téma narazila na velké nedostatky. Velmi málo autorů se věnuje přímo jenom rodině, která je složená z prarodičů a vnoučat. Domnívám se, že by si tyto rodiny zasloužily daleko více pozornosti.

V souvislosti s tím mě napadá, že by bylo vhodné provést na toto téma ještě longitudinální studii. Jistě by díky tomu vznikly zajímavé poznatky. Obohacující by bylo pozorovat rodinu v delším časovém horizontu a později ji například srovnat s běžnou rodinou. Ať už z pohledu dítěte či prarodiče.

Během této práce, která byla mou první takového rozsahu a typu, jsem se zajisté dopustila i nějakých chyb. Při dalším výzkumu bych se proto více zaměřila na znění a obecně potřebnost některých výzkumných otázek.

Poslední zmínku chci věnovat stejně jako děti obdivu. Obdivuji tyto rodiny, které dobrovolně přijímají břemeno ubírající tolik sil. I přes námahu byla během rozhovorů znát láska, kterou prarodiče k vnoučatům chovají. Těmto prarodičům patří obrovský dík.

„Prarodiče jsou andělé svých vnoučat. Šťasten ten, kdo je má“.

10. Zdroje

10.1. Literární zdroje

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-534-3.

ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: Institut sociálních vztahů, 1996. ISBN 80-85866-15-3.

DUNOVSKÝ, Jiří. *Dítě a poruchy rodiny*. Praha: Avicenum, 1986. ISBN 08-040-86.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Agro, 2000. ISBN 80-7203-124-4.

GOLDENBERG, Herbert a Irene GOLDENBERG. *Counseling Today's Families*. Pacific Grove, Brooks/Cole Publishing Company, 1998. ISBN 978-0534367114.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-569-1.

HAUSEROVÁ-SCHÖNEROVÁ, Isabella. *Děti potřebují prarodiče*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-105-3.

HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-635-7.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

KRAMER, H. Charles. *Becoming a family therapist*. New York: Human Sciences Press, 1980. ISBN 978-0877054702.

KRAUS, Blahoslav. *Sociální aspekty výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999. ISBN 80-7041-135-X.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0643-9.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíce potřebují*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-058-8.

- MATĚJČEK, Zdeněk. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém nebo po zlém*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-486-9.
- MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Radosti a strasti prarodičů, aneb, Když máme vnoučata*. Praha: Grada, 1997. ISBN 80-7169-455-X.
- MERTIN, Václav. *Na co se často ptáte: ze zkušeností dětského psychologa*. Praha: Scientia, 2004. ISBN 80-7183-316-9.
- PLEVOVÁ, Marie. *Dítě se zdravotním postižením a zdravotním znevýhodněním v rodinné terapii: učební text*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4372-5.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN
- ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. Vyd. 5. Přeložil Alžběta SIROVÁTKOVÁ. Praha: Portál, 2013. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-262-0451-0.
- ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0343-8.
- SKRUŽNÁ, Gabriela. *Prarodiče znovu rodiči*. Brno, 2014. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra sociální pedagogiky.
- SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.
- STRAŠÍKOVÁ, Blanka. *V roli rodičů a prarodičů*. Praha: Husitská teologická fakulta UK, 2004. ISBN 80-246-0848-0.
- STRAUSS, Anselm L. a Juliet M. CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 80-85834-60-X.

STŘELEČ, Stanislav. *Kapitoly z rodinné výchovy*. Praha: Fortuna, 1992. ISBN 80-85298-84-8.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.

10.2. Internetové zdroje

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD [ČSÚ]. *Průměrný věk žen při narození dítěte v letech 1950 – 2016*. [online graf]. 12.6. 2017. [cit. 2018-03-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/prumerny-vek-zen-pri-narozeni-ditete-v-letech-1950-2016>

MOŠŤKOVÁ, Šárka a Irena SOBOTKOVÁ. Příbuzenská pěstounská péče: Když děti vychovávají prarodiče. *E-psychologie*. Elektronický časopis ČMPS [online]. 2016. Roč.10, č.4. [cit. 2018-02-20]. ISSN 1802-8853. Dostupné z: https://e-psycholog.eu/pdf/mostkova_sobotkova.pdf

NADAČNÍ FOND J & T. *Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte*. Metodická příručka [online]. 2014. [cit. 2018-02-20]. Dostupné z: <http://valika.cz/wp-content/uploads/2014/05/publikace-158.pdf>

11. Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Počet dětí svěřených do PP a počty pěstounů v letech 2006 - 2015

Tabulka č. 2: Základní charakteristika 1. rodiny (R1)

Tabulka č. 3: Základní charakteristika 2. rodiny (R2)

Tabulka č. 4: Základní charakteristika 3. rodiny (R3)

Tabulka č. 5: Kategorie a kódy vzniklé při analyzování získaných rozhovorů – 1. část

Tabulka č. 6: Kategorie a kódy vzniklé při analyzování získaných rozhovorů – 2. část

12. Přílohy

Příloha A – Přepsaný rozhovor s první rodinou

12.1. Příloha A

Rozhovor 1

1. Část rozhovoru – rozhovor s prarodiči

Z jakého důvodu se staráte o vnuka?

Protože si naše Ivana v 17 letech podle mého názoru zkazila život.

Můžete mi k tomu říct něco víc?

Po dost divoké pubertě, kdy jsme si mysleli, že se uklidnila přišla další rána. Jednoho dne nám oznámila, že je těhotná.

Jak jste na tuto situaci reagovala?

No byl to šok. S manželem jsme se začali radit, co bude dál. Samozřejmě první, co nás napadlo, bylo přerušení těhotenství. Měla dodělat školu a navíc, když jsme se dozvěděli, s kým to čeká... *(má slzy na krajíčku)*

Jak se k situaci postavila Ivana a zmíněný otec dítě?

Ivana jako vždy hlavou proti zdi. Údajného otce můj manžel nechtěl ani vidět, natož aby s ním rozebíral vzniklou situaci. Nehledě na to, že se mladík k otcovství nikdy nepřiznal.

Takže dcera si i přes váš nesouhlas těhotenství uhájila?

Bohužel ano.

Co se dělo po porodu dítěte?

Vzali jsme ji k nám domů, protože byla nezletilá a neměla kam s dítětem jít. Zařídili jsme ji pokoj, aby měla s vnukem klid. Snažili jsme se jí ve všem podporovat a vycházet vstříc. Museli jsme začít více počítat peníze, protože jsme najednou živili další krk. A nejenom to. Výbavička, krmení a vše kolem malého vnuka bylo finančně náročné. Něco nám poskytli známí a kamarádi. Hodně věcí jsme kupovali z druhé ruky.

Můžete mi říct, jak situaci zvládala Ivana?

Ze začátku byla nadšená. Připadalo mi, že je pyšná, že může kamarádkám ukazovat Patrika. Jenže postupem času ji noční vstávání a absence diskoték a normální zábavy pro mladé začala vadit. Chtěli jsme, aby se mohla odreagovat, a tak jsme občas nabídli hlídání. Hodně jsem se přemáhala, protože mě rodiče vždycky učili, že člověk má být zodpovědný za své činy

a nést si s tím i následky. Možná, že tady byl zakopaný pes. Asi jsem neměla dát Ivaně tolik volnosti. *(plaše se podívá na manžela)* U Patrika se toho budu zase držet.

Když už jsme u Ivany, povíte mi něco o tom, jak jste ji vychovávali?

No dneska už vidím, že to bylo špatně. Měla jsem zdravotní problémy, dokonce hrozilo, že nebudu moct mít děti. Co vám budu povídat, tenkrát nebyly takové možnosti, jako dnes, co se týče léčby. Pomalu jsme se s manželem smiřovali, že budeme bez dětí. Prodělala jsem dva potraty. Pak se stal zázrak a já donosila zdravou dceru. Takže si asi dovedete představit, že šly všechny zákazy stranou. Ivana rostla a my ji zahlcovali nejenom láskou, ale i vším, co si vymyslela. Víceméně jsme ji koupili vše, co si přála. Bohužel s vyšším věkem začala být tvrdohlavá, teď už vidím, že i rozmazlená a zkoušela si diktovat podmínky. Vlastně doma nemusela nic dělat. Asi jsem se v tu chvíli trochu probudila a snažila jsem se ji nastavit nějaké mantinely a pravidla, jenže manžel se v ní viděl a co jsem já zakázala, on povolil. Toho Ivana samozřejmě se sladkým úsměvem na tváři zneužila. *(povzdychne si)*

Jak to tedy bylo dál s Patrikem?

Špatná předtucha se mi brzy vyplnila. Ivana chodila na zábavy čím dál víc. A aby toho nebylo málo, přiznala, že se vrátila k tomu grázlovi. Často se v noci nevrátila domů, takže veškerá starost o malého padala na mě. Domluvy byly zbytečné, naopak jsem ji ještě více rozčílila. Jednoho dne práskla dveřma a odešla za ním. Byla jsem na infarkt. Pátá ji vůbec nezajímal. Musela jsem ze dne na den změnit celý svůj život. Nikdy by mě nenapadlo, že bych vnuka dala do ústavu. Požádala jsem o svěření vnuka do mé péče.

Jak tedy Patrika nyní vychováváte?

Začátky nebyly vůbec lehký. Ivana se na něho ani nepřijela podívat a nejevila o něho zájem. Jakmile to věk dovolil, nastoupil Patrik do školky, aby byl mezi svými vrstevníky. Dohodli jsme se s manželem, že rozhodně nebudeme postupovat jako u dcery. Vnuka milujeme, ale opravdu nerozmazlujeme. Doma musí poslouchat, uklízet si věci a pomáhat. Nesmí flákat školu. Než jde ven, musí mít hotové úkoly a být naučený. Děda se ho snaží naučit chlapské věci, které by se mu v životě mohly hodit. Pokud chce někam jít, musí dodržet dobu návratu nebo dát alespoň vědět, že se zpozdí.

Chápu to správně, že výchova vaší dcery a vnuka je odlišná?

Ano, snažíme se neopakovat chybu, kterou jsme bohužel u dcery udělali. Jsme rozhodně přísnější a důslednější. Myslím, že není na škodu držet se pravidla: Důvěřuj, ale prověřuj.

Jaké používáte při výchově Patrika tresty nebo naopak odměny?

Patrik je už ve věku, kdy si chce občas vyjít s kamarády nebo si něco koupit. Proto mu s dědou dáváme pravidelné kapesné na účet. Máme dohodu, že pokud nebude dodržovat naše pravidla, kapesné se sníží nebo žádné nedostane. Jak u každého pubertáka je v dnešní době samozřejmě největším trestem zákaz počítače. Naštěstí tresty nemusíme často používat. Patrik je rozumný kluk.

Když jste určovali pravidla, probírali jste to s ním?

Jako malý byl opravdu hodný. Brzo si uvědomoval, že máma na něj kašle. A tak nám byl opravdu vděčný za výlety a zmrzlinu navíc. S blížící se pubertou se snažil pravidla měnit. Což dovedu pochopit, takže po vzájemné dohodě jsme se shodli na některých změnách.

Co tím myslíte?

Šlo hlavně o výši kapesného a prodloužení doby, kdy mohl být večer venku s kamarády. Na všem jsme se společně domluvili. A podmínkou bylo, že budu vždy vědět, kde a s kým je.

Kdo je tedy pro Patrika autoritou?

Rozhodně manžel, zároveň i chlapeckým vzorem. Sama bych si nikdy na výchovu vnuka netroufla. Musíme se vzájemně podporovat. Velkou změnou byl přístup manžela k výchově Páti, uvědomil si, že rozmazlováním by mohl vnukovi zničit život, tak jako se to stalo u Ivany. Ve většině názorů se shodneme, a pokud ne, rozhodně to neřešíme před Patrikem. Teď už víme, že Patrik musí vědět, že co jeden zakáže, druhý nedovolí. Na výchově se snažíme podílet oba stejně.

Co je pro vás při výchově vnuka nejtěžší?

Určitě náročnější učení ve škole, snažíme se, aby byl do školy dobře připravený, takže ho podle našich starých zvyků zkoušíme z probírané látky. A informatika opravdu není naše silná stránka. Takže si v případě potřeby musí Patrik sám domluvit doučování.

Občas bojuju s myšlenkou, jestli se vnuk nestydí za to, že ho vychovává babička s dědou. Napadají mě otázky, zda se mu ve škole nesmějí, že jsme staří.

Jaké cíle a představy máte při výchově dítěte?

Doufám, že jsme mu s manželem byli dobrým vzorem. Nemohli jsme si moc vyskakovat, chyběly peníze. Patrikovi jsme se to snažili úměrně k věku vysvětlit, zná hodnotu peněz a ví, že se v životě musí nejdřív zaplatit co je potřeba a teprve potom přijde zábava.

Po všech karambolech, co nám život přinesl, je pro mě opravdu nejdůležitější zdraví našeho Páti, aby dodělal školu a v životě se mu vedlo lépe než jeho matce. Jsou to možná fráze, ale kdo to nezažil, ať nesoudí. *(zvyšuje hlas)*

Jak vnímáte věkový rozdíl mezi vámi a Patrikem?

Výchova Patrika mi sebrala hodně sil, ale také hodně dala. Někdy si připadám ne jako babička, ale jako jeho máma. Vzhledem k okolnostem jsem nemohla být typická rozmazlující babička, ale musela jsem začít myslet více, jako kdybych byla jeho matka. Jediné, co nemohu dohnat je pokrok v technice. *(říká s úsměvem)* S tím mi ale Patrik značně pomáhá. Dalším omezením jsou společné aktivity, hlavně sport, protože manžel je po operaci kolena a mě se začíná projevovat artróza, tudíž s Patrikem nemůžeme držet krok, tak jako bychom si přáli.

Jako výhodu věkového rozdílu vidím mou životní zkušenost. Mohu díky tomu napravit chyby, které jsme s manželem dělali při výchově dcery. *(slzy v očích)*

Nastal někdy okamžik, se kterým jste si nevěděli rady a museli jste se na někoho obrátit?

Když začal vnímat odlišnost od vrstevníků, tím myslím, že ho vychovává babička a děda, začal se ptát, kde je jeho máma. Přiznám se, že v tu chvíli mi nebylo nejlépe. Než abych si vymýšlela pohádky, obrátila jsem se na dětského psychologa. Díky němu, jsme těžké období překonali a Patrik si začal více vážit a uvědomovat, co jsme pro něho udělali.

(Povzdechne si) Mým tajným přáním je, aby Ivana v sobě našla tolik síly, že jednoho dne přijde za svým vlastním synem a alespoň se mu omluví.

Je ještě něco, co byste mi chtěla říct?

Rozhodně bych Patrikovi přála dobrý a spokojený život.

2. Část rozhovoru – rozhovor s vnukem

Jak se u prarodičů cítíš?

Babička a děda jsou moje rodina. Jinou rodinu nemám. Na mámu si nepamatuju a tátu vůbec neznám. Já se s nimi ani vídat nechci. U babičky jsem doma. Nic mi tady nechybí. Mám je moc rád, kdyby si mě nenechali, asi bych skončil v dětském domově.

Komu se chodíš svěřovat, když se něco děje?

Nejčastěji chodím za babičkou, dokáže mě pochopit a poradit mi.

Myslíš si, že prarodiče respektují tvoje názory?

Myslím si, že jo. Opravdu se snaží, ale je fakt, že to někdy skřípe. Rád bych chodil víc večer ven. Chtěl bych trochu víc volnosti, ale vím že se zvláště babička hodně bojí, abych nezačal kouřit nebo se nechytl nějaké party.

Cítíš se jinak než tvoji kamarádi?

Teď už to беру normálně. Pamatuju si, že se mi jednu dobu ve škole smáli, že mám staré rodiče. Dnes už to všichni mí kamarádi pochopili a nic neřeší. Jinak se necítím – nemám důvod.

Je něco, co by si chtěl změnit?

Kdyby to šlo, rád bych zažil to, že jedu za svou babičkou na prázdniny a ne, že s ní žiju každý den. Nechybí mi máma. (*přemýšlí*) Nevím, jak to říct, ale chybí mi ta pravá babička, ke které se jezdí na prázdniny.

Co by si chtěl prarodičům vzkázat?

Děkuju jim za to, že mě takhle vychovali, mohl jsem vyrůstat v dětském domově. Jiný život si neumím představit. Neznám, co jsou dovolené u moře, ale vím, že se babička s dědou snaží, co můžou a jsem jim za to opravdu vděčný. Nikdy bych nechtěl být jako máma a doufám, že jim to budu moc alespoň trochu oplatit. Přeju jim hodně zdraví, protože bez nich by to bylo těžký. (*vyzařuje z něho upřímný vděk...*)